

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

STUDIUM UČITELSTVÍ PRO MATEŘSKÉ ŠKOLY

Třída MŠ jako sociální skupina

Bakalářská práce

České Budějovice 2011

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Marta Franclová

Vypracovala:

Ilona Voráčková

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/ 1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 31. 3. 2011

.....

podpis

Poděkování

Touto cestou děkuji mé vedoucí bakalářské práce PhDr. Martě Franclové za odbornou pomoc, cenné rady, připomínky a čas, který mi věnovala.

Paní ředitelce MŠ Putim Michaele Nademlejnské za umožnění studia a její podporu. Mé poděkování patří také mému bratrovi za podporu a pomoc při psaní práce.

V neposlední řadě chci poděkovat dětem z naší MŠ, bez nichž by tato práce nebyla napsána.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá třídou mateřské školy, jako sociální skupinou. Teoretická část seznamuje s problematikou sociálních skupin. Pozornost věnuje malé sociální skupině a jejím důležitým aspektům. Dále se zaměřuje na socializaci a důležité momenty s ní související. Blíže se věnuje socializaci dítěte předškolního věku. Další pozornost je věnována předškolní třídě, jaká jsou její specifika a pojetím předškolního vzdělávání.

V praktické části jsem se zaměřila na kvalitativní výzkum, jehož cílem bylo zjistit, jaké jsou typické momenty, vlastnosti a charakteristiky heterogenní třídy mateřské školy. Ke zjištění potřebných informací jsem využila metodu zúčastněného pozorování a rozhovor.

Klíčová slova: heterogenní, mateřská škola, sociální skupina, socializace, předškolní vzdělávání, pozorování.

Annotation

This bachelor work is concerned with a class of a nursery school as a social group. The theoretical part informs us about the problematic of social groups. There is given attention to a little social group with its important aspects. It is also concentrated on socialization and on the relevant moments connecting with it. There is explained in greater details the socialization of a preschool child, too. Another attention is given to a preschool class, to its special characteristics and to the concept of preschool education.

In the practical part I focused my attention on the qualitative research where I set the target to establish the typical moments, attributes and characteristics of a heterogeneous class at a nursery school. To find out some necessary information I used the method of the involved observation and conversation.

Key words: heterogeneous, nursery school, social group, socialization, preschool education, observation.

Obsah

Úvod.....	6
I. Teoretická část	8
1. Sociální skupina.....	8
1.1 Pojetí sociální skupiny v sociální psychologii.....	8
1.2 Klasifikace skupin.....	10
2. Malá sociální skupina.....	14
2.1 Vymezení pojmu - pozice, role, normy	15
2.2 Skupinová struktura a kompozice skupiny.....	17
2.3 Dynamika malé sociální skupiny.....	18
3. Socializace.....	19
3.1 Vymezení pojmu socializace.....	19
3.2 Činitelé a mechanismy socializace.....	22
4. Dítě předškolního věku.....	24
4.1 Socializace dítěte předškolního věku.....	24
4.1.2 Znaky socializace předškolního věku.....	25
4.2 Specifika předškolní třídy a přínos mateřské školy pro dítě.....	27
II. Praktická část.....	29
1. Akční výzkumná sonda.....	29
1.1 Použité metody.....	29
2. Výzkumný vzorek.....	30
3. Průběh výzkumu.....	33
4. Popis výsledků pozorování.....	33
4.1 Shrnutí výsledků pozorování.....	51
5. Výsledky a interpretace rozhovorů.....	54
Závěr.....	57
Použité zdroje.....	58
Seznam příloh.....	60

Úvod

Mateřská škola je pro dítě první institucí v jeho životě, a adaptace dítěte na mateřskou školu není vždy lehká. Je zřejmé, že dítě předškolního věku má potřebu kontaktu s vrstevníky.

Pracuji sedmým rokem jako učitelka v heterogenní třídě mateřské školy a jsem tedy v neustálém kontaktu s dětmi předškolního věku. Mám možnost pozorovat děti v prostředí mateřské školy a jejich vzájemnou interakci s vrstevníky. Měsíc září, kdy do mateřské školy přichází nové děti, je vždy zátěžový nejen pro učitelky, ale především pro děti. Mnohdy si ani neuvědomujeme, jaký nelehký úkol stojí před našimi dětmi při nástupu do MŠ.

Děti přichází z různých rodin, které se od sebe liší především stylem výchovy, každá rodina preferuje něco jiného. Každé dítě má jiné povahové rysy, každé je jinak vyspělé po emoční a sociální stránce. Skupina dětí, která se sejde na začátku školního roku je zcela jistě složena ze samých osobností a jejich individuální vlastnosti a charakteristiky se podílí na celkovém rázu skupiny. Děti se spolu učí nějakým způsobem vycházet, respektovat se navzájem, dodržovat společná pravidla, komunikovat, pomáhat si, ale také respektovat jinou dospělou osobu.

Uvědomila jsem si, že každý rok pracuji se zcela jinou skupinou dětí a je velice zajímavé sledovat, jak se tato skupina pomalu utváří a stmeluje. Jakým způsobem jsou schopny starší děti respektovat ty mladší a naopak. Je krásné být u toho, když vznikají mezi dětmi kamarádské vztahy, ale i hezké vztahy mezi učitelkou a dětmi. Proto jsem si vybrala pro svou bakalářskou práci téma, které se zabývá třídou mateřské školy jako sociální skupinou. Konkrétně třídou heterogenní. Zájem o toto téma tedy vyplynul z mé práce.

Cílem teoretické části je seznámit čtenáře s problematikou sociálních skupin. V první kapitole jsem popsala kritéria, podle nichž se skupiny dělí. Ve druhé kapitole se zabývám malou sociální skupinou, vysvětluji pojmy pozice, role a normy. Dalším tématem je skupinová struktura a kompozice skupiny, dále pak dynamika skupiny. Třetí kapitola je věnována socializaci. Jakým způsobem probíhá, jaký vliv má na jedince a uvádím činitele socializace. Čtvrtá kapitola pojednává o socializaci dítěte předškolního věku, jakým způsobem dochází k osvojení rolí v tomto období, a jakým

sociálním dovednostem se dítě učí. Objasníme si specifika předškolní třídy a přínos mateřské školy pro dítě.

V praktické části jsem se zaměřila na kvalitativní výzkum, jehož cílem bylo zjistit, jaké jsou typické momenty, vlastnosti a charakteristiky heterogenní třídy mateřské školy. Ke zjištění potřebných informací jsem využila metodu zúčastněného pozorování a rozhovor. Popisuji zde průběh a výsledky výzkumu. Závěr je věnován důležitým poznatkům, které plynou z práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Sociální skupina

V první kapitole této práce se zaměříme na sociální skupinu. Zjistíme, jak lze skupiny dělit, podle jakých kritérií. Více se zaměříme na malou sociální skupinu. Objasníme si pojmy pozice, role a normy. Dalším tématem bude skupinová struktura a kompozice skupiny, a rovněž dynamika malé sociální skupiny.

1.1 Pojetí sociální skupiny v sociální psychologii

Dříve, než se budeme blíže věnovat dění ve skupině, je důležité se pozastavit u skupiny samotné. Pod pojmem skupina si většinou představíme uskupení, které lze nějakým způsobem spočítat. Skupinu je nutné dále specifikovat a pojmenovávat, protože pod pojmem skupina je možné si představit nespočet rozdílných, různých seskupení.

Jedním ze základních hledisek může být to, co (kdo) skupinu tvoří. Zda jde například o skupinu stromů v aleji, hudební skupinu, skupinu chovných ovcí. Pokud se chceme zabývat skupinou, kterou tvoří lidé, budeme o ní hovořit, jako o **sociální skupině**.

Sociální skupinou se chápe seskupení osob, které jsou k sobě vázání určitým společným znakem (pohlaví, společné zájmy, příbuzenský vztah, věk a podobně).

Sociální skupina je „jeden ze základních pojmů sociologie a sociální psychologie, používaný i v pedagogice. Soubor dvou nebo více osob, které mohou mít náhodné a volné vztahy (např. cestující ve vlaku) nebo těsné a intenzivní vztahy kooperace aj. (např. rodina).“ (Průcha, 2003, str. 214)

„V nejširším významu se jako skupina označuje určitý počet lidí (množina lidí), kteří mají něco společného. Seskupení lidí, které na první pohled něco spojuje, se od sebe odlišují v mnoha znacích (velikost, doba trvání, vliv, uzavřenost atd.). Z hlediska jejich povahy, způsobu fungování a vlivu je nejdůležitější to, zda jedinci, kteří je tvoří, vytvářejí vnitřně propojený celek.“ (Výrost, 2008, str. 321)

„Skupinu tvoří určitý počet lidí, jejichž činnost směřuje po delší dobu ke společným cílům. Ze společných cílů vyplývá podobnost hierarchie hodnot členů skupiny. Cílů se dosahuje dlouhodobou interakcí a kooperací, která se řídí skupinovými

normami a při níž se vytváří relativně stálá struktura vztahů mezi členy skupiny, v nichž jednotlivci zaujímají různé pozice a přijímají role.” (Hrabal, 2003, str. 8)

„Sociální skupina je základní společenskou jednotkou, organizovaným systémem, v němž jsou vztahy mezi členy strukturovány podle určitých pravidel.” (Vágnerová, 2004, str. 308)

Je také důležité si položit otázku, jakou **funkci** plní sociální skupina? Proč má člověk potřebu patřit do nějaké sociální skupiny? Jedna ze základních sociálních potřeb je potřeba sounáležitosti, to znamená potřeba někam patřit. Patřit do nějaké sociální skupiny, být její součástí nebo se s ní dokonce identifikovat. Každý člověk v podstatě očekává od skupiny ochranu, pocit sociálního bezpečí. Jedinec vyhledává skupinu i proto, že by bez ní neuspěl při dosahování svých individuálních cílů. Co člověku umožňuje sociální skupina? Na prvním místě je to kontakt s vrstevníky a možnost účastnit se společných činností. Působí na vytrvalost, kvalitnější výkon, ovlivňuje vlastnosti jedince. Člověk si díky sociální skupině osvojuje nové dovednosti a vědomosti, učí se spolupráci a komunikaci s druhými. Skupina dává člověku určitou **sociální identitu**, takové členství ve skupině a ztotožnění se s ní, tvoří důležitou část sebepojetí. Jeho první skupinou je rodina, která ho zásadně ovlivňuje. Na rodině nejvíce záleží, zda jedinec bude později vyhledávat skupinový život a spojovat ho s bezpečím a sociálním usnadněním, nebo bude cítit averzi ke sdružování. (Vágnerová, 2004; Rozsypalová, 2003)

Sociální skupiny mají pro jedince bezesporu význam. **Význam sociálních skupin pro život jedince spatřuje např. Řezáč v těchto momentech:**

- zprostředkovávají působení makrosociálního¹ prostředí
- mají formativní vliv, podílejí se na dotváření sociálních rysů osobnosti
- ovlivňují individuální výkonnost
- posilují sociální identitu jedince
- uspokojují jeho důležité sociální potřeby
  - být s lidmi
  - být akceptován
  - získat uznání

---

¹ Makrosociální prostředí - začlenění jedince do velkých společensko-kulturních celků. Tímto prostředím může být region, stát, církve, velké politické či ekologické hnutí.

➤ seberealizovat se (Řezáč, 1998, str. 159)

Musíme ovšem konstatovat, že **ne vždy má skupina příznivý vliv na člověka**. Ve skupině dochází k rozlišení vhodného či nevhodného chování, to je spojeno s **odměnami** a **tresty**. Odměnou může být pro člověka pochvala, zvýšení sympatie členů skupiny, veřejné ocenění a podobně. Trestem bývá posměch, výčitky, odebrání funkce či vyloučení ze skupiny. Někdy člen skupiny přejímá nekriticky její názory a vzdává se vlastního názoru, jenom ze strachu před trestem. Mnohdy jsou to názory společensky nepřijatelné, popřípadě protispolečenské. Člen skupiny podlehne tlaku skupiny a účastní se akcí, s nimiž nesouhlasí. Na vývoj jedince nepříznivě působí **predelikventní party**, jejichž cíle nejsou v souladu se společenskými normami. Takové party ničí společný majetek, chovají se agresivně, ničí a kradou auta. Je třeba se zmínit také o **šikaně**². Obětí jsou děti fyzicky slabé, uzavřené, bojácné, mají malé sebevědomí, něčím se odlišují (nosí brýle, mají nadváhu, jsou z jiné etnické skupiny, mají nějaký handicap). Dítě se zhorší ve škole, je utrápené, chodí za školu, uniká do nemoci, může se pokusit o sebevraždu. Následky šikanování jsou vážné a dlouhodobé. (Rozsypalová, 2003)

1.2 Klasifikace skupin

Sociální skupiny můžeme rozdělit podle různých kritérií. Mezi nejvýznamnější patří třídění dle způsobu vzniku, těsnosti vztahů a velikosti.

1. Skupiny dle způsobu vzniku

Skupiny vznikají buď formálně – jsou založeny, jednotliví členové jsou zařazováni dle nějakého kritéria (školní třídy) nebo vznikají spontánně (parta).

a) formální skupiny - jsou vytvářeny záměrně, jsou součástí organizace nebo instituce, např. pracovní skupina, školní třída, vojenský útvar. Cíle formální skupiny určuje přímo instituce a přesahují individuální potřeby členů. Je také možné a dokonce se to často stává, že ze skupiny formální, se díky změně vztahů, stane skupina neformální. Tuto změnu patrně prožil každý z nás v prostředí školní třídy,

---

² Šikanování - fyzické, psychické či kombinované ponižování až týrání žáků obvykle jinými žáky, vzácněji dospělými. (Průcha, 2003, str. 238)

ve vojenské službě a podobně. Takový proces proměny je ze společenského hlediska žádoucí.

- b) **neformální skupiny** - vznikají na základě osobních vztahů, spontánně. Jejich činnost je závislá na společnosti, do které patří, a kterou spoluutvářejí. Převažuje v nich vedoucí činnost, která vede k uspokojování potřeb jejich členů. Odráží vztahy ve skupině. Lidé se v neformálních skupinách cítí lépe, je-li dobře vedena, podávají v úkolových situacích lepší výkon. (Hrabal, 2003; Vágnerová, 2004; Výrost, 2008; Janoušek, 1988)

2. Skupiny dle těsnosti vztahů

- a) **primární skupiny** - vyznačují se silným vlivem na své členy, těsnými osobními vztahy, intimní atmosférou, velkou soudržností a silnými citovými vazbami mezi jednotlivými členy skupiny. Patří sem obvykle skupiny malé, které fungují delší dobu, členové skupiny jsou v bezprostředním kontaktu. Příkladem primární skupiny je rodina.
- b) **sekundární skupiny** - jsou většinou velké skupiny a vztahy v nich jsou obvykle neosobní, formální. Příkladem jsou organizace. Cílem je dosažení jistých cílů. Vzájemné vztahy, pouta mezi členy nejsou tak silná ani trvalá, jako u skupin primárních. Příkladem jsou pracovní skupiny, kluby a podobně (Výrost, 2008; Janoušek, 1988)

3. Rozdělení dle míry identifikace se skupinou:

- a) **členská skupina** - jedinec je členem skupiny. Díky členství ve skupině jedinec třídí skupiny na vlastní a cizí. Jedinci hodnotí „svou“ skupinu kladně, podléhají vlivu tzv. pozitivního autostereotypu. Cizí skupinu hodnotí negativně - negativní heterostereotyp. Příkladem je konkrétní školní třída, ve které jedinec působí, je v ní fyzicky zařazen.
- b) **referenční skupina** - vyvolávají touhu jedince, aby se stal členem této skupiny. Má silný vliv na jedince. Jedinec se s takovou referenční skupinou srovnává, snaží se chovat jako její příslušníci. Samotný jedinec nemusí být členem dané skupiny. Mají souvislost se sebehodnocením (Vágnerová, 2004; Janoušek, 1988; Řezáč, 1998; Výrost, 2008)

Referenční skupina je „*typ sociální skupiny, s níž se jedinec ztotožňuje nebo by se rád ztotožnil. Je pro něj natolik významná, že ochotně přijímá její normy chování, její postoje, aspirace, ideály. Referenční skupina plní funkci normativní (určuje a vynucuje si jisté standardy chování a uvažování), funkci srovnávací (jedinec jí poměřuje sebe, ostatní osoby, jiné skupiny), funkci saturování některých potřeb (jistoty, uznání apod.).*” (Průcha, 2003, str. 198)

4. Skupiny podle velikosti - počtu

- a) velké skupiny** - patří sem např. národy, etnické skupiny, ale také např. skupina lidí na určitém územním celku. Patří sem také politické, církevní či společenské organizace, účastníci masových akcí, jako jsou různá shromáždění, sportovní či kulturní akce, manifestace. Příslušníci různých profesí či institucí, jako jsou příslušníci ozbrojených sil, lékaři, učitelé, dopravci, ale taktéž např. nezaměstnaní, se považují také za velkou sociální skupinu. Je tedy zřejmé, že příslušníkem velké skupiny se může stát jedinec na základě vlastního rozhodnutí, například v případě politické příslušnosti, účasti na koncertě, ale také bez vlastního přičinění, a to místem bydliště nebo příslušností k určitému národu či etniku. Mezi podstatný znak velké sociální skupiny patří anonymita jejich členů. Například ve městě, se lidé navzájem neznají, tudíž nejsou v přímých vztazích. Příslušnost k této skupině má spíše charakter symbolický, může se ovšem stát součástí osobní identity (Hartl, 2000; Kollárik, 1993; Vágnerová, 2004)
- b) střední skupiny** - patří sem různé lokální organizace, větší firmy a do jisté míry i obyvatelé větších obcí. Vyznačují se nejen přesnou prostorovou lokalizací, ale také formou vztahů a oficiální strukturou. Na dosažení cíle jsou přesně stanovené a zaměřené jednotlivé složky těchto skupin. Mezi oficiální členění střední sociální skupiny patří určení místa ve struktuře skupiny, které přísluší jednotlivým členům. Příkladem je například firma, která se zabývá výrobou traktorů, v níž je zřejmé, kdo je ve vedení firmy, kdo zajišťuje ekonomické záležitosti, kdo se zabývá otázkami personalistiky, i ten kdo realizuje konečnou výrobu traktorů. Dle počtu, bývá tvořena přibližně padesáti členy, kteří se většinou navzájem znají, nevstupují do přímé interakce a vztahy mezi nimi nejsou příliš blízké a osobně významné (Kollárik, 1993; Vágnerová, 2004)
- c) malé skupiny** - členové skupiny se vzájemně znají, dochází mezi nimi ke

komunikaci, vytvářejí se mezi nimi vzájemné vztahy, normy, návyky a role. Vyznačují se malým počtem členů. Za malou sociální skupinu se považuje skupina dvou lidí, hranice počtu členů není však jednoznačně vymezena. Mívají převážně 3 - 7 členů, mohou však dosáhnout až počtu 20, uvádí se i 40 členů. Patří sem například pracovní skupiny, školní třídy, skupiny kamarádů, členové zájmového kroužku. Malé skupiny většinou tvoří součást větších skupin, neexistují nezávisle. (Janoušek, 1988)

„Malá sociální skupina je charakteristická osobním kontaktem, vzájemnými vztahy a s nimi souvisejícími přímými interakcemi. Tyto skupiny jsou pro jedince nejdůležitější. Příkladem může být rodina.“ (Vágnerová, 2004, str. 309)

Největší výzkumná pozornost se věnovala **velikosti skupiny**. Výzkumníci (Shaw, 1976; Levine, Moreland, 1990; Moreland, Levine, 2003) došli k závěru, že u velkých skupin převažují nevýhody nad výhodami:

- Výhody:

- větší rozpětí a variabilita schopností členů (více hlav, více rukou)
- lepší možnost styku s různými lidmi

- Nevýhody:

- organizační problémy (je těžší zvládnout koordinaci činnosti většího počtu lidí)
- snižuje se podíl účasti jedince na společných aktivitách
- pasivita způsobená anonymitou, kterou velká skupina umožňuje
- menší prostor pro sebevyjádření (většinou se prosadí pouze malý okruh osob, které zaujímají dominantní pozici)
- vznikají různá napětí a konflikty
- častěji se objevuje nevhodné chování jedinců (v souvislosti s větší anonymitou)

Větší skupiny jsou potenciálně výkonnější, ovšem problémy s jejich koordinací a motivační ztráty u jednotlivců jim brání jejich potenciál reálně využít. (Výrost, 2008)

2. Malá sociální skupina

Zaměříme se více na malou sociální skupinu, mezi kterou patří i třída mateřské školy. Malou sociální skupinu tvoří jedinci, kteří mají podobné nebo stejné cíle či hodnoty a očekávají od skupiny naplnění svých individuálních cílů. Jak již bylo řečeno, mají společný znak - členové skupiny se vzájemně znají, dochází mezi nimi ke komunikaci a tím se vytváří vzájemné vztahy, návyky, role a normy. Vztahy mezi jedinci mohou být formální či neformální. Za malou sociální skupinu lze považovat jistý počet lidí, obvykle se uvádí kolem třiceti osob, které charakterizuje bezprostřední interakce ve smyslu vzájemné závislosti a vzájemného působení členů skupiny na sebe. Jednou z dalších charakteristik je uvědomění si sebe jako součást skupiny. Takovým nejvýznamnějším znakem fungování skupiny je její vliv na členy. Jak již bylo řečeno, pro malou sociální skupinu je charakteristická nejen bezprostřední interakce a vzájemná závislost členů skupiny, ale samozřejmě také strukturovanost mezilidských vztahů.

Je třeba vycházet z toho, že každá **sociální skupina má své vlastní znaky**. U malé sociální skupiny je podstatné jací lidé jí tvoří.

Mezi základní a obecné znaky patří:

- vzájemná nezprostředkovaná **interakce** a **komunikace** - jedinec je v některých konkrétních vztazích s ostatními členy. Jedinec ve skupině zaujímá vymezené **pozice** a **role**, a ty mají určitou sociální prestiž. Vztahy ve skupině mají různý charakter, mohou být nadřazené, podřazené, založené na lásce či odmítání. Charakter těchto vztahů určuje míru koheze, to je soudržnosti skupiny. Pokud převáží negativní vztahy, může dojít k jejímu rozpadu, což se děje například v mnoha rodinách
- respektování **společných hodnot** a **norem** - každá skupina si vytváří svůj vlastní soubor norem, a ty plynou z jejího hlavního zaměření. Normy upravují chování a vztahy jejích členů k sobě navzájem, ale rovněž i k jiným lidem. Pokud jedinec normy nedodržuje, hrozí mu v krajním případě izolace a vyloučení ze skupiny.
- **identifikace** se skupinou - členství ve skupině jedince nějak vymezuje, považuje ho za součást své osobní identity. Identifikace se může projevit ve

sdílení postojů, norem, hodnot chování, stylu života, ale i například oblečením, způsobem stravování a podobně.

- **společné cíle** - cíle vyplývají ze stanovených hodnot skupiny a způsobu, jakým o jeho dosažení usilují. Společný cíl musí uspokojovat individuální potřeby členů skupiny, tudíž musí být pro ně dostatečně atraktivní. Vynaložené úsilí na dosažení cíle skupinu sjednocuje. Může se stát, že skupina po dosažení cíle se rozpadne, ztratí smysl své existence. Například manželé dostaví za velkých útrap rodinný dům a po dokončení se rozvedou. Pokud je realizace cíle příliš obtížná, může to také vést k rozpadu skupiny. Stejně tak, pokud cíl přestane být pro členy atraktivní. Lze říci, že mezi důležitý faktor soudržnosti skupiny patří uspokojování potřeb jednotlivých členů. (Řezáč, 1998; Vágnerová, 2004)

Další podkapitoly se víceméně týkají i velkých sociálních skupin, ale z důvodu logiky práce je zařazují do této kapitoly.

2.1 Vymezení pojmu - pozice, role, normy

Každý člen zaujímá ve skupině určité místo, má určité postavení, a to je označováno jako **sociální pozice**. Určuje postavení jedince ve vztahu k ostatním členům skupiny a mohou být podřazené, nadřazené nebo souřadné. Sociální pozice (status) jednotlivce vyplývá z jeho vlastností a schopností, z jeho hodnocení ostatními členy skupiny a samozřejmě z významu, jaký pro ně má. Dosažení prestiže, tedy žádoucího sociálního postavení patří k motivaci, je součástí potřeby seberealizace. Její pokles nebo ztráta může působit jako silný stres, změnit chování jedince, jeho sebehodnocení.

„Sociální postavení jednotlivých členů souvisí i s jejich rolí” (Vágnerová, 2004, str. 315). **Sociální role** je určitý způsob chování, které očekává od jedince daná skupina. Podle rolí se jednotliví členové skupiny vzájemně vnímají, a také se k sobě chovají. Role, které člověk získá, formují jeho osobnost. Každá z nich napomáhá k rozvoji určitých vlastností a kompetencí, nebo naopak vede k jejich potlačení či odbourání.

Zpravidla se skupinové role dělí na **formální** nebo **neformální**. Role neformální vznikají spontánně a to, jak na základě vlastností jedince, tak požadavků skupiny. Takovým příkladem neformální role je role kamaráda, role toho, který baví skupinu (bavič), věčný stěžovatel, ale i obětní beránek. Formální role vyplývají z pracovních a formálních vztahů v organizační struktuře společnosti. Příkladem formální role je ředitel, vedoucí a jiní. (Vágnerová, 2004)

Rozdělení rolí:

- a) **alfa** - neformální vůdce skupiny, má největší autoritu, patří mezi nejaktivnějšího člena, bývá pro většinu členů imponující a akceptovaný
- b) **beta** - expert skupiny, členové skupiny si ho cení pro svoje schopnosti a znalosti, mohou se na něho obracet pro radu, pomoc, protože k němu mohou mít největší důvěru
- c) **gama** - sem patří většina členů skupiny, respektují vůdce, mohou se s ním identifikovat, jsou přizpůsobiví k požadavkům, pasivní
- d) **omega** - role outsidera, ve skupině není oblíben ani akceptován, může se stát obětním beránkem, je šikanován a za případné problémy a nezdary obviňován (Řezáč, 1998; Vágnerová, 2004)

Nesmíme opomenout roli **vůdce**. Vůdce skupiny je osoba, která reprezentuje skupinu, přispívá k její soudržnosti, dohlíží na její aktivitu. Je to osoba, která se dokáže prosadit, dokáže skupinu vést a tím získává autoritu. Z toho plyne jeho silná pozice ve skupině, má tzv. vysoký sociometrický status. Role vůdce má spojitost s rolí **šedá eminence**, neboli stínový vůdce, který předkládá svá rozhodnutí oficiálnímu vůdci a nemá zodpovědnost, protože stojí v pozadí.

Ve skupině se vytváří i obecná pravidla, odrážejí formy chování, které se pravidelně vyskytují a určují žádoucí chování členů skupiny. Tato pravidla se v odborné terminologii označují jako **skupinové normy**. Normy se vztahují na všechny členy skupiny nebo část skupiny, a jsou odvozeny od skupiny jako celku. Normy mohou určovat zvláštní postavení některých členů a zároveň způsob, jak se mají vůči nim chovat ostatní. Normy jsou pravidla, která se musí dodržovat. Spojují se proto se

sankcemi. Sankce jsou opatření, která zabezpečují dodržování norem. Mohou být pozitivní (odměny) nebo negativní (tresty).

K normám formálním patří například školní řád, ve kterém jsou stanovena jasná pravidla chování. Normy neformální, nejsou jasně dány, patří sem chování nežádoucí, nevhodné. (Výrost, 2008)

2.2 Skupinová struktura a kompozice skupiny

V sociální skupině se mezi členy rychle vytvářejí vztahy a to již během vzniku skupiny. Jedinci si v krátkém čase na sebe zvykají a nacházejí své místo ve vzájemných vztazích. Pojmem **skupinová struktura** označujeme vnitřní uspořádání skupiny. Vytváří se velmi rychle ve stadiu, kdy skupina vzniká. Proto spolu úzce souvisí problematika struktury skupiny a problematika vývoje, respektive dynamiky skupiny. Velice závisí na tom, jací lidé skupinu tvoří, ti ovlivňují utváření skupiny a dění v ní. Tato problematika se v sociální psychologii označuje jako **kompozice skupiny**. (Výrost, 2008)

Pojmem **skupinová struktura** označujeme vnitřní uspořádání skupiny. Tím, jak se postupně odlišují členové skupiny, utváří základ její struktury. Z neznámých osob se stávají osoby známé, které se odlišují od sebe různými vlastnostmi a znaky. Mezi nejdůležitější patří ty, které se týkají činnosti skupiny a vztahů ve skupině.

„Strukturou skupiny míníme rozložení, uspořádání pozic jednotlivých členů ve skupině a skladbu vzájemných vztahů mezi nimi.” (Řezáč, 1998, str. 160)

„Skupinovou strukturu lze charakterizovat jako organizaci statusů a rolí uvnitř určité skupiny.” (Výrost, 2008, str. 323)

Strukturou tak rozumíme nejen to, jak je skupina z jednotlivých členů vystavěna, ale také to, jak na sebe tyto členové vzájemně působí. Struktura skupiny není však pevně dána, vzniká již od prvních interakcí budoucích členů skupiny, kdy se mezi nimi začínají projevovat rozdíly. V utvářejících se vzájemných vztazích se odráží vlastnosti a schopnosti jedinců. Začíná se rýsovat, kdo je v jakých činnostech aktivní, iniciativní kompetentní a kdo ne, kdo vystupuje dominantně, a kdo je spíše submisivnější a podobně. Také vypovídá o dělbě moci ve skupině, o tom jak je jedinec ve skupině přijímán, hodnocen a posuzován. (Řezáč, 1998)

Na tomto procesu je důležitá skutečnost, že proces probíhá jako diferenciací (odlišování) členů skupiny. Zprvu z neznámého, anonymního jedince se stává jedinec

s jistým stylem chování, vlastnostmi apod. Úroveň vzájemného poznání se promítá do vzájemných vztahů, které se postupem času stabilizují. Vznikají vzorce vztahů, které tvoří systém, který nazýváme v odborné terminologii **skupinová struktura**.

Vztahy a procesy, které probíhají ve skupině, tedy skupinovou dynamiku, může ovlivňovat **kompozice (složení) skupiny**, například počet jedinců, kteří skupinu tvoří, také jejich charakteristiky - věk, pohlaví, úroveň rozumových schopností, jejich individuální vlastnosti. Pokud hovoříme o složení skupiny, máme na mysli vlastnosti a charakteristiky jedinců, které nejsou závislé na členství v nějaké konkrétní skupině, ale mohou do určité míry ovlivňovat její chod.

2.3 Dynamika malé sociální skupiny

Každá skupina prochází určitým vývojem. Závisí na aktuálních podmínkách i na složení skupiny. Postupně se skupina vytváří nebo je vytvořena, může se měnit, ale i zaniknout. Je to způsobeno tím, že se mění lidé, kteří skupiny tvoří, mají jiné potřeby. Proměna rodiny může být typickým příkladem od jejího vzniku, narození dětí, dospívání dětí, odchod dětí z rodiny, stárnutí rodičů a podobně.

Dynamika skupiny „**označuje způsob, jakým dochází k jejímu rozvoji a proměně, která má své zákonitosti a je závislá na různých faktorech**” (Vágnerová, 2004; str. 316). Mezi faktory může patřit velikost skupiny, její struktura, vztahy mezi členy, zaměření, způsoby interakce, vztahy k ostatním skupinám, institucím, celé společnosti.

Mezi důležitý aspekt patří **styl vedení skupiny**. Je důležitý z hlediska dosahování cílů, plánování činností, překonávání překážek. Určuje tedy, jakým způsobem bude skupina fungovat, požadavky od členů skupiny a to, jací lidé zde budou spokojeni a kteří nikoliv. Tudíž, řízení skupiny považujeme za hlavní požadavek na roli vůdce či vedoucího.

Obvykle rozlišujeme **tři základní styly vedení**:

- **demokratický** - vůdce skupiny je respektován, ale bere v úvahu názory ostatních, tudíž všichni členové skupiny mají příležitost účastnit se plánování a řízení. Ve skupině se projevuje větší samostatnost a tvořivost, pozitivněji se

vyvíjí interpersonální vztahy a jsou zde lepší předpoklady pro kooperaci. Atmosféra ve skupině je přátelská a uvolněná.

- **autoritativní** - členové skupiny se podřizují příkazům vůdce, mají malou možnost se sami rozhodnout o tom, co budou dělat. Atmosféra ve skupině je formální, napjatá.
- **liberální** - je zde značná volnost, pozice vůdce je nejasná, ve skupině panuje určitá anarchie aktivity jednotlivých členů, jsou málo závislí na vůdci. Atmosféra ve skupině bývá kolísavá.

Tyto **jednotlivé styly vedení mohou být různě vhodné a účinné**, závisí na tom, o jakou skupinu se jedná a jaké jsou její cíle. Na skupině samotné závisí způsob vedení a osobnost vůdce. (Vágnerová, 2004)

3. Socializace

Nejprve si objasníme pojem socializace jedince, jakým způsobem probíhá, jaký vliv má na člověka a další její důležité aspekty.

3.1 Vymezení pojmu socializace

Socializace je „celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti.“ (Průcha, 2003, str. 216)

Socializace je celoživotní proces, který utváří a vyvíjí člověka ve společenskou bytost. Tento proces probíhá ve vzájemné interakci jedince a společnosti. Socializace zásadně ovlivňuje oblasti psychiky a chování jedince, ale souvisí i s jeho tělesností. To znamená, působí na utváření jeho vlastností, na směřování jeho životní cesty, na jeho individualitu, a také rozhodujícím způsobem ovlivňuje jeho sebepojetí a seberealizaci. Proces socializace je nejčastěji označován jako **zařazování se, včleňování, či vrůstání do společnosti**. „**Vyžaduje neustálé navazování, prohlubování a rozšiřování sociálních kontaktů jedince v rámci sociokulturního systému.**“ (Řezáč, 1998, str. 43)

Smyslem socializace je **humanizace** jednotlivce, neboli „polidštění“. Cílem humanizace je vytvoření jedinečné lidské individuality. Humanizace je zároveň

individualizací i socializací. Jedinec si buduje nejenom svoji autonomii a autenticitu, ale také si osvojuje role, způsoby sociálního chování, které je dané existencí jiných lidí.

Socializace rozvíjí u jedince takové vlastnosti a kompetence, které mu umožní postupnou integraci do společnosti. Jde o začlenění jedince do společnosti, ve které dokáže bez problémů žít, identifikuje se s ní a je jí přijat.

Způsoby socializace:

- a) **začleňování člověka do mezilidských vztahů** - do takových, ve kterých nachází své místo, postavení, porozumění pro své rozvíjení a uplatnění, žít smysluplně
- b) **zapojování člověka do společných činností** - zejména těch, ve kterých společně s druhými realizuje společenství, nachází uplatnění, realizuje vedle svých cílů i cíle společné
- c) **integrování člověka do společensko-kulturních poměrů** - sem patří všichni ti, kteří sdílí určité hodnoty (cíle), respektují určité normy (zásady) a uchovávají určité konvence (zvyklosti). (Vágnerová, 2004; Helus, 2007; Řezáč, 1998)

Socializace jedince **probíhá v různých prostředích** a uskutečňuje se prostřednictvím sociálního učení, které probíhá neustále, po celý život. Příkladem takového prostředí může být škola, rodina, zaměstnání, kamarádské a přátelské skupiny, organizace, instituce. Proces socializace je **nejintenzivnější** a zároveň **nejvýznamnější v dětství**. V tomto období se rozvíjejí základní osobnostní vlastnosti, postoje a vzorce chování, který člověk používá po celý život. Jsou zde uplatněny všechny varianty sociálního učení, mezi něž patří sociální podmiňování, to znamená nápodoba a identifikace, posilování žádoucího reagování, ale i slovní poučování. Na působení například různých lidí, sociálních skupin, institucí závisí průběh socializace. Tento vliv je ovlivněn vývojovou úrovní dítěte, na které působí tak, jak jim toto dítě rozumí, a jak si je interpretuje.

Přínos socializace jedinci:

- sociální zkušenost **reguluje citové prožitky**, především vnější projev. Jedinec se naučí své citové projevy za určitých okolností potlačovat, protože by působily nevhodně

- postupný **rozvoj osobních hodnot a postojů** - vrozené pudové tendence jsou různě potlačovány či měněny a vznikají nové motivy.
- **rozvoj poznávacích procesů** - dítě se učí orientovat ve svých poznatcích, interpretovat je a hodnotit. Pod vlivem společnosti se mění způsob uvažování
- osvojení **jazyka** - je to výsledek sociálního učení. Jazyk považujeme za výsledek i předpoklad socializace
- osvojení si potřebných **návyků a norem** - díky nim se jedinec chová přiměřeným způsobem. Jedinec si osvojuje platné vzorce chování na základě nápodoby a identifikace s lidmi. Lidé slouží jako model chování (například rodiče, učitelé)
- rozvoj **sebekontroly a autoregulace** vlastních projevů (vůle)
- rozvoj **identity**

Druhy socializace:

- a) **primární**
- b) **sekundární**
- c) **terciární**

Primární socializace probíhá v rodině v procesu rodinné výchovy a trvá do třetího roku života jedince. Normy, které si během této socializace osvojí, platí jako stabilní, ale mohou se během života změnit. Rodina uspokojuje důležité potřeby svých členů. Mezi ně patří základní životní potřeby, potřebu sociálního styku a komunikace, lásky a jistoty, vzájemné pomoci, sounáležitosti, seberealizace. Vytváří podmínky pro realizování životní cesty, nalézání smyslu života a pro dosahování krátkodobých či dlouhodobých cílů. Jedinec se učí komunikaci s nejbližšími lidmi, utvářejí se vztahy k jiným lidem, rozvíjí se sociální vnímání. Jedinec přejímá názory dospělých, utváří si postoje k přírodě, k práci, národu, k jiným etnickým skupinám a podobně. (Rozsypalová, 2003)

Sekundární socializace připravuje jedince na jeho roli ve společnosti. Probíhá v mateřské škole, škole, v kontaktu s vrstevníky, později v pracovní organizaci zhruba od třetího roku života.

Terciární socializace probíhá v dospělosti, označuje přejímání, které jedinec neustále uskutečňuje v interakci se svým sociálním okolím.

3.2 Činitelé a mechanismy socializace

Mezi činitele vedoucí k socializaci osobnosti patří:

- sociální učení
- sociální vnímání
- sociální interakce
- sociální komunikace
- vliv skupiny
- vliv MŠ

Sociální učení

V průběhu života se učíme a osvojujeme si určitá pravidla a normy společnosti, ve které žijeme. Učíme se nejen pravidla společenského chování, ale také řešit náročné životní situace, rozumět lidem a mnohým dalším sociálním dovednostem. Tomu se učíme ve vzdělávacích institucích, ale především v rodině a později ve společnosti stykem s ostatními lidmi a různými skupinami.

Podoby sociálního učení:

- a) **nápodobou** (imitací) - varianta modelového učení, jedinec přejímá hotové vzorce chování od jiného člověka. Prostřednictvím nápodoby si jedinec osvojuje chování, které je typické pro různé sociální role. Nápodobou lze přejímat žádoucí i nežádoucí formy chování.
- b) **observačním učením** (pozorováním) - patří k předpokladům nápodoby, jedinec pozoruje viditelné projevy chování jiných lidí
- c) **společnými činnostmi** (spoluprací)
- d) **identifikací** (ztotožněním) - jedinec se zcela ztotožňuje s nějakou osobou a napodobuje veškeré její projevy. Identifikace je založena na obdivu, či citové vazbě k určité osobě. Jedinec se identifikuje například s chováním, s úpravou zevnějšku, ztotožňuje se s postoji, hodnotami a normami. (Vágnerová, 2004)

Sociální vnímání

Vychází z našich osobních zkušeností při poznávání jiných lidí, především jejich citových stavů, potřeb a motivů. Naše sociální vnímání se liší od vnímání druhých. My můžeme vnímat některou osobu kladně, jeví se nám, jako příjemná, milá, ale jiný může mít opačný názor.

Sociální interakce

Interakcí označujeme vzájemné působení jedné osoby na druhou. Druhá osoba nějakým způsobem vnímá naše chování, tím z nás získá dobrý nebo špatný dojem, a podle tohoto dojmu reaguje a jedná s námi. My zpětně vnímáme jeho jednání k nám, a tím přizpůsobujeme naše chování dané situaci. Uvedeme na příkladu. Pokud se k nám bude prodavač v prodejně chovat mile, pozorně, poskytne nám potřebné informace o zboží, zboží nám předvede, zcela jistě se do obchodu rádi vrátíme. Naopak nepříjemný prodavač nás od nákupu odradí a půjdeme raději do jiného obchodu.

Sociální komunikace

Pod pojmem sociální komunikace si představíme vzájemné vyměňování a sdělování informací a přijímání sdělení. Komunikace umožňuje sociální interakci.

Vliv skupiny

Skupina ovlivňuje vlastnosti jedince (má vliv na kvalitnější výkon, vytrvalost), učí jedince spolupráci a komunikaci s druhými, jedinec si osvojuje nové dovednosti a vědomosti. Jedinec se ztotožňuje a přijímá pravidla chování a normy skupiny, které jsou v souladu se společenskými normami. V opačném případě, nepříznivě mohou působit na jedince skupiny, jejichž cíle nejsou v souladu se společenskými normami. Patří sem predelikventní party. Členové těchto antisociálních skupin se chovají agresivně, ničí společný majetek, kradou auta.

Vliv MŠ

MŠ umožňuje dítěti poznat svět svých vrstevníků, učí se zde pravidla, práva i povinnosti, které souvisí s žitím s jinými dětmi. Učí se zde respektovat a uznávat jinou autoritu, než jsou rodiče, a z toho plyne schopnost odpoutat se od rodiny. (Špaňhelová, 2004)

4. Dítě předškolního věku

Zaměříme se na socializaci dítěte předškolního věku, jakým způsobem dochází k osvojování rolí v tomto období, a jakým sociálním dovednostem se dítě učí. Objasníme si specifika předškolní třídy, a přínos mateřské školy pro dítě.

4.1 Socializace dítěte předškolního věku

Předškolní období je období dítěte od tří do šesti let. V tomto období zůstává rodina pro dítě tím nejvýznamnějším prostředím, které zajišťuje jeho primární socializaci. To znamená, že ho uvádí do společenství lidí.

Podle Langmeiera zahrnuje socializační proces tři vývojové aspekty:

- a) **vývoj sociální reaktivity** - jak dítě reaguje na své okolí úsměvem, pláčem a podobně
- b) **vývoj sociálních kontrol** - sem patří i hodnotové orientace. Jde o postupné vytváření norem na základě příkazů a zákazů, které dávají dospělí a dítě je přijímá za své. K největšímu rozvoji dochází právě v předškolním období.
- c) **osvojení sociálních rolí** - žádoucí vzorce chování a postojů, které členové společnosti od jedince očekávají, s přihlédnutím k jeho věku, pohlaví, společenskému postavení a podobně. Dospělý člověk zaujímá více rolí v různých podmínkách, například otec, manžel, syn, vedoucí, podřízený a podobně, a od dítěte v předškolním věku se také vyžaduje plnění odlišných rolí doma i v kolektivu druhých dětí. (Langmeier, 1998)

Jak již bylo řečeno, dítě v předškolním věku se dostává do kontaktu s větším množstvím různých lidí mimo oblast své rodiny a s tím souvisí získávání dalších rolí. Jsou to role **podřízené**, i role **souřadné**. Podřízené určují vztah k dospělým, jedná se například o vztah k učitelce v mateřské škole, k sousedovi. Role souřadné se vymezují vztahy k vrstevníkům. Některé děti si získávají oblibu u vrstevníků svým chováním, jiné mají tendenci druhým poroučet a vyžadují, aby se jim ostatní podřídily. Děti, které usilují o vedení ve skupině se také liší svým chováním. Některé volí hrubou sílu, a jiné volí šikovnou taktiku. (Vágnerová, 2004; Langmeier, 1998)

Mezi nejvýznamnější pokrok v osvojování rolí patří diferenciaci **role mužské**

a ženské. Již od okamžiku narození začínají působit očekávání rodičů s přihlédnutím k pohlaví dítěte. Bylo prokázáno, že oba rodiče při hře s dítětem více stimulují dítě stejného pohlaví. Tyto rozdíly jsou důležité pro rozvoj sexuální identity a osvojování odpovídající sociální role. Právě v předškolním období dítě přejímá výrazněji převládající mužské či ženské chování, a to se projevuje v postojích, v zájmech dítěte. Například, s jakými hračkami si hraje, jakému oblečení dává přednost, jaké hry ho baví. (Langmeier, 1998)

Můžeme říci, že dítě si v průběhu svého života osvojuje určité role, ale zároveň je i přejímá. Je třeba se zamyslet nad tím, kdo je pro něho ten správný vzor role.

„Vzorem role je někdo, kdo pro druhé představuje soubor způsobů chování ve specificky vymezené sociální pozici” (Fontana, 1997, str. 295). Lidé mohou být buď žádoucími vzory role, nebo nežádoucími. Na prvním místě jsou to zcela jistě rodiče a nejbližší příslušníci rodiny, kteří předávají dítěti nějaké role. Záleží na zodpovědnosti rodičů, na vztahu rodiče k dítěti. Pečující, prozíraví a nesobečtí rodiče jsou dobrými vzory role (chování, názorů, postojů, hodnot), oproti například rodičům alkoholikům, kteří jsou nežádoucími vzory toho, jak má vypadat rodičovství. Dítě v předškolním věku si postupně osvojuje sociální role, to znamená, že se postupně vpravuje do takových vzorců chování, které od něj očekává rodina nebo širší společnost (mateřská škola, škola a podobně). V rodině dítě vnímá postavení každého člena rodiny i jejich význam. Nesmíme opomenout vzor role učitele, který v životě dítěte hraje důležitou roli. Dobří učitelé vytváří u dětí kladný postoj k učitelům a ke vzdělání jako takovému. Dobrý učitel může poskytovat dětem příklad dospělého, jakým se mohou jednou samy stát. (Fontana, 1997)

4.1.2 Znaky socializace dítěte předškolního věku

Charakteristickým znakem tohoto období je postupné **odpoutání se od rodiny a rozvoj aktivity**. Aktivita není samoučelná, umožňuje dítěti uplatnit a prosadit se ve vrstevnické skupině. Aktivita mívá nějaký cíl, není tak roztříštěná a je méně závislá na aktuální situaci. Volba takové aktivity (činnosti) je stále ovládána emocemi a aktuálními potřebami. V předškolním období se u dětí rozvíjí nové regulační kompetence, které usměrňují dětskou iniciativu k nějakému cíli. Rozvoj těchto kompetencí souvisí s vývojem poznávacích procesů a socializace. Dítě má potřebu seberealizace, vyhledává takové aktivity, které jsou pozitivně hodnoceny, a ve kterých se může prosadit.

Důležitou roli hrají názory dospělých. Jejich uznání a pozitivní hodnocení slouží jako pozitivní zpětná vazba. (Vágnerová, 2004)

Morální vývoj dítěte předškolního věku, je závislý na celkovém vývoji dítěte a na jeho zkušenostech. Dítě předškolního věku nemá ještě svůj vlastní názor a přijímá taková pravidla chování, která mu prezentují authority. Považuje za správné to, co určí dospělí. Tato fáze morálního vývoje se nazývá **heteronomní**. Ke konci předškolního věku má dítě osvojeny základní normy chování, ztotožňuje se s nimi a je schopné jednat v souladu s nimi i tehdy, když je nikdo nekontroluje. Tato fáze se nazývá **autonomní**. Dítě je schopné pociťovat vinu za své nežádoucí chování. S pocitem viny souvisí svědomí, které funguje jako **autoregulační mechanismus**. Je třeba říci, že lidské svědomí se rozvíjí v průběhu celého života. Pro dítě předškolního věku je typická vazba na konkrétní situaci nebo čin. Dítě ještě nedokáže generalizovat. To znamená, že normu považuje za platnou v těch situacích, o kterých rodiče mluvili, ale v jiných situacích nemusí být akceptována. Normy chápe **stereotypně a rigidně**, nebere ohled na různé aspekty hodnocené situace. Nedokáže rozlišit závažnost pouhého motivu a reálného chování. Dítě chápe normy **egocentricky**, tudíž normy interpretuje individuálně, podle svého, jak mu to právě vyhovuje, a podle toho se i chová. Normy chování si samozřejmě osvojuje především v rodině. (Vágnerová, 2000)

Díky kontaktu s vrstevníky, dochází k rozvoji **prosociálního chování**³. Pro rozvoj prosociálního chování je důležité uspokojení dětské potřeby jistoty a bezpečí. Dítě, které se cítí nejisté, ohrožené, může reagovat asociálně. Ke konci předškolního věku je dítě schopné uvědomit si potřeby druhého člověka a tudíž i z jeho pohledu uvažovat, i když ještě omezeně. Prosociálnímu učení se děti učí díky situačnímu učení, nápodobou. Vhodným prostředkem je vysvětlování a podmiňování, za pomoci odměn a trestů. Takovému žádoucímu chování se děti učí především v rodině, rodiče musí být dítěti tím správným vzorem. Děti jsou schopné projevit **empatii**⁴. Empatie úzce souvisí s prosociálním chováním. Každý jedinec má pravděpodobně určitou míru dispozic k empatii. Důležité je v průběhu socializace dítěte záměrně tyto dispozice rozvíjet, cvičit a podporovat. (Vágnerová, 2000; Rozsypalová, 2003)

---

³ Prosociální chování- „chování a jednání, které je zaměřeno na dobro druhých, chování zdvořilé, empatické, kooperativní, pomáhající, ochraňující.“ (Průcha, 2003, str. 185)

⁴ Empatie - „uvědomění si pocitů, prožitků, momentálních stavů jiného člověka a snaha je pochopit, porozumět jim.“ (Průcha, 2003, str. 58)

Významná úloha, v předškolním období, připadá hře. Celé předškolní období je období hry. Hra se stává hlavní činností dítěte. V kontaktu dítěte s vrstevníky se v předškolním období mění hra **souběžná (paralelní)**, kdy si děti hrají pouze vedle sebe, ve hru **společnou (asociativní)**. Počátky této hry se objevují kolem dvou a půl let dítěte. Děti jsou schopné si hrát společně. U dětí čtyřletých a pětiletých se rozvíjí hra **kooperativní**. Role ve společné hře jsou rozděleny, každé dítě přispívá svým dílem ke společnému projektu. Úroveň hry je závislá na věku dítěte, ale také na jiných okolnostech. Dítě, které chodí do mateřské školy má více příležitostí k osvojení si pozitivních způsobů spolupráce. (Langmeier, 1998)

Děti v předškolním věku, ale i na počátku mladšího školního věku nejsou schopny vytvořit stálou, trvalou skupinu. Vytvářejí přechodná, hrová seskupení, hrají si pohromadě, vedle sebe, či paralelně dle pokynů učitelky nebo popřípadě i vrstevníka. U dětí roste schopnost autoregulace, rozvíjí se sociálně poznávací dovednosti a schopnosti. V tomto období zatím ještě nedozrálé dispozice k navázání stabilnějších vrstevnických vztahů. Je to z důvodu omezené sebereflexe a integrovanosti osobnosti. Dítě nechápe svého vrstevníka jako osobnost, jako „druhé já“. Dítě není schopno vytvářet pevné interpersonální vazby, protože je stále závislé na vztahu k matce, svých blízkých. Tato schopnost se začne vytvářet s postupným uvolňováním závislosti na významných dospělých. Dítě v třídě mateřské školy je schopné dočasné kooperace podle daných norem. Spolupráce s vrstevníky vyplývá z komplementarity, situačního, či osobního doplňování při hře a činnosti zprvu v dyádě, později v malé skupině. (Hrabal, 2002)

4.2 Specifika předškolní třídy a přínos mateřské školy pro dítě

Třídu v mateřské škole chápeme, jako malou sociální skupinu, která má ovšem svá specifika. Je třeba se zamyslet nad tím, jaký přínos pro dítě mateřská škola má. Zcela jistě se naučí odpoutat od rodiny a poznat svět svých vrstevníků. Učí se navazovat kontakty s vrstevníky, vzájemné komunikaci s nimi, ale také stát si za svým názorem, vzájemně se domlouvat a umět řešit různé situace. Učí se samostatnosti, dohlédnout si na své věci, orientovat se v prostředí mateřské školy, zvládat sebeobsluhu. Samozřejmě také mluvit s dospělou osobou, s paní učitelkou, kterou na začátku chození do mateřské školy nezná, je pro něho cizí. Dítě se učí přijmout určitá omezení a hranice, jak s ní mluvit. S tímto souvisí také dodržování určitých pravidel, která se liší od těch

v rodinném prostředí. Učí se je respektovat, podřídit se jim. V kolektivu svých vrstevníků se dítě učí novým znalostem, dovednostem, ale především hrát si s ostatními, respektovat se navzájem a pomáhat si. Umět se o něco rozdělit, to je důležité zejména u jedináčků, kteří mají vše pro sebe. Můžeme tedy říci, že dítě se v mateřské škole učí **žádoucím sociálním chování. Vzdělávání v mateřské škole, přispívá k rozvoji dítěte** po všech stránkách.

Cíle, úkoly vzdělávání vychází z RVP PV⁵. Úkolem předškolního vzdělávání je doplňovat rodinnou výchovu a navazovat na ni. Vytvořit dítěti prostředí s dostatkem přiměřených a mnohostranných podnětů, které vedou k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Předškolní vzdělávání smysluplně obohacuje denní program dítěte a poskytuje dítěti odbornou péči. Vzdělávání přispívá k rozvoji osobnosti dítěte, podporuje jeho tělesný rozvoj a zdraví, napomáhá k chápání okolního světa, motivuje k poznávání a učení, učí dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu společností uznávané normy a postoje. Předškolní vzdělávání vytváří dobré předpoklady pro pokračování ve vzdělávání tím, že podporuje individuální rozvojové možnosti dětí. Dítě dosáhne takové úrovně osobního rozvoje a učení, které je pro dítě individuálně dosažitelné. Předškolní vzdělávání může i plnit funkci diagnostickou a může poskytnout včasnou speciálně pedagogickou péči. Týká se to dětí s nerovnoměrným vývojem, se zdravotním postižením, se zdravotním a sociálním znevýhodněním. (RVP PV, 2006)

„Předškolní výchova, je výchova zabezpečující uspokojování přirozených potřeb dítěte a rozvoj jeho osobnosti. Podporuje zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj dětí, vytváří předpoklady jejich pozdějšího vzdělávání.” (Průcha, 2003; str. 186)

---

⁵ RVP PV - Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Vymezuje hlavní *požadavky, podmínky a pravidla* pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem praktické části je:

Seznámit s výsledky akční výzkumné sondy, která zjišťuje, jak funguje heterogenní třída MŠ, jako sociální skupina.

1. Akční výzkumná sonda

Cílem výzkumu je popsat typické momenty, vlastnosti a charakteristiky sociální skupiny - heterogenní třídy mateřské školy. Vzájemné vztahy ve třídě – jejich trvalost, vázanost na různé situace.

1.1 Použité metody

a) Zúčastněné (přímé) pozorování

Zúčastněné pozorování umožňuje sledovat členy skupiny (třídy) v jejich přirozeném prostředí při spontánních i řízených činnostech.

Sledovala jsem děti každodenně při spontánních hrách i řízených činnostech. Při pozorování jsem se zaměřila na tyto momenty:

- jakým způsobem jsou schopni spolu komunikovat a domlouvat se o společných činnostech
- kdo s kým si převážně hraje, zda si hrají spolu stejně staré děti nebo starší s mladšími
- zda je tomu tak vždy, či v závislosti na typu hry či činnosti
- zda si hrají společně děti stejného pohlaví nebo rozdílného.

b) Částečně strukturovaný rozhovor s dětmi

Cílem rozhovoru bylo získat potřebné informace o vztazích mezi dětmi.

Otázky:

1. Vadilo by ti, kdybys ráno přišel (-a) do školky a všechny děti, které s tebou do školky chodí, byly pryč a byly by tady úplně jiné děti? Proč? Co bys dělal (-a)?
2. Chyběl by ti někdo? Proč?

3. Je ve školce někdo, koho tady nechceš a chtěl (-a) bys, aby chodil někam jinam?

Proč?

2. Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvořila heterogenní třída mateřské školy v Putimi, ve které působím jako učitelka. Ve třídě je 25 dětí ve věku 3 – 6 let (viz. Tab. 1, 2, 3). V září nastoupilo do mateřské školy 9 nových dětí, 7 chlapců a 2 děvčata (viz. Tab. 4).

Tab. 1

Rozdělení dětí dle pohlaví	
Pohlaví	Počet
Chlapci	15
Děvčata	10

Tab. 2

Rozdělení dětí dle věku	
Počet dětí	Věk dětí *
10	5
7	4
8	3

*roky

Tab. 3

Jména dětí	Nástup do MŠ	Doba docházky k 1.9.2010 / rok (y)	Věk dětí k 1.9.2010 ¹
Kryštof	1.9.2007	3,00	5,90
Kuba V.	1.9.2007	3,00	5,80
Klárka	3.3.2008	2,50	5,70
Radim	1.9.2009	1,00	5,70
Zuzanka K.	14.2.2008	2,55	5,60
Natálka	1.9.2008	2,00	5,40
Lucinka	3.3.2008	2,50	5,40
David	1.9.2008	2,00	5,20
Matěj	1.9.2008	2,00	5,10
Kristýnka*	1.9.2008	2,00	5,10
Michal	1.9.2008	2,00	4,11
Kateřina	1.9.2008	2,00	4,90

Jména dětí	Nástup do MŠ	Doba docházky k 1.9.2010 / rok (y)	Věk dětí k 1.9.2010
Terežka	1.9.2009	2,00	4,80
Kubík J.	1.9.2009	1,00	4,50
Šimon K.	1.2.2008	2,58	4,40
Vláša	1.9.2010	0,00	4,10
Zuzanka H.	1.9.2009	1,00	4,10
Pepíček	1.9.2010	0,00	3,11
Šimon F.	1.9.2010	0,00	3,50
Leontýnka	1.9.2010	0,00	3,50
Kuba K.	1.9.2010	0,00	3,40
Bára	1.9.2010	0,00	3,00
Honzík P.	1.9.2010	0,00	3,00
Honzík K.	1.9.2010	0,00	3,00
Olda	1.9.2010	0,00	2,11

* integrovaná - diagnostikován opožděný vývoj a vývoj řeči

¹ rok, měsíc

Tab. 4

Jména dětí	Nástup do MŠ	Věk dětí □ k 1.9.2010	Mají sourozence
Vláša*	1.9.2010	4,00	Ne
Pepíček	1.9.2010	3,11	Ne
Šimon F.	1.9.2010	3,05	Ne
Leontýnka	1.9.2010	3,05	Ano
Kuba K.	1.9.2010	3,03	Ano
Honzík K.	1.9.2010	3,01	Ne
Honzík P.	1.9.2010	3,00	Ne
Bára	1.9.2010	3,00	Ano
Olda	1.9.2010	2,11	Ne

*navštěvoval 1 rok jinou MŠ

□ uvedeno: rok, měsíc

Klasifikace skupiny

Dle počtu dětí ve třídě lze konstatovat, že se jedná o malou sociální skupinu. Většina dětí se dobře zná, navštěvovaly již v loňském roce mateřskou školu. Jedná se o skupinu neformální. Většina dětí bydlí ve vesnici a děti se navštěvují i doma. Děti, se mají možnost setkávat na různých akcích, které pořádá obec. Například Mikulášská besídka, Karneval, Dětský den, Masopust a jiné.

Skupinové normy

Společné normy skupiny mají v mateřské škole podobu pravidel. U nás je máme umístěné na chodbě, ve formě obrazu, některé jsou na dveřích do umývárny a lehárny (viz. Příloha I). Děti je mají neustále na očích a můžeme na ně poukázat a dětem připomenout.

Pravidla naší třídy

- 1. Jsme zdvořilí - při příchodu do třídy pozdravíme paní učitelku a děti. Při odchodu se s nimi rozloučíme.**
- 2. Chováme se k sobě pěkně, neubližujeme si.**
- 3. Máme se rádi, jsme kamarádi.**
- 4. Umíme se na požádání rozdělit o hračku s ostatními dětmi ve třídě.**
- 5. Umíme požádat druhého kamaráda nebo paní učitelku o pomoc, pokud jí potřebujeme.**
- 6. Z mateřské školy si bereme domů jen to, co je naše, co jsme si přinesli z domu.**
- 7. Své věci ukládáme na své místo, označené značkou. Hračky a pomůcky uklízíme na určené místo.**
- 8. Když jeden mluví, ostatní poslouchají.**
- 9. Dodržujeme hygienu - myjeme si ruce po toaletě, před jídlem.**
- 10. V lehárně se chováme tiše, ve třídě se domlouváme klidným hlasem.**
- 11. Svou práci vždy dokončíme.**
- 12. Chráníme přírodu a vše živé.**
- 13. Třídíme odpad, dbáme na pořádek a čistotu ve svém okolí.**
- 14. Rádi se učíme nové věci.**

(Přikrylová, M.: Pravidla společného soužití)

Pravidla určují a upravují chování dětí, vztahy dětí k sobě navzájem, ale také chování k „autoritě“, tedy učitelce. Na pravidlech se vždy na začátku školního roku společně domluvíme, v rámci řízené činnosti. S dětmi probereme postupně, během několika dní, všechna pravidla. Pravidla nám vyplynou z odpovědí na otázky, které pokládáme dětem. Chceme, aby si pravidla děti samy vyvodily. Nechceme jim pravidla diktovat. Ke každému pravidlu dostávají děti obrázek, ve formě omalovánky. V průběhu školního roku mohou vznikat další pravidla, která vždy souvisí s nějakou novou situací. Když chodíme na vycházku, a jdeme po silnici, malé děti jdou při

krajnici, aby se jim něco nestalo. Když si venku hrajeme s klacíky, neběháme s nimi a nešermujeme kamarádovi před očima a další. Dětem musí být pravidla srozumitelná a musí je respektovat. Za porušení pravidel může přijít trest. Může mít podobu například napomenutí, upozornění, či vyloučení ze hry. Ze své praxe vím, že je třeba volit spíše formu odměn (pochvala, pohlazení, drobná odměna), ve vhodnou chvíli upozornit na vhodné chování a dodržování pravidel. Pro děti je to daleko větší motivace. Pravidla jsou schopné dodržovat zejména ty starší děti, tříleté děti se tomu teprve učí. Pravidla je důležité neustále připomínat. Starší děti nás dokonce upozorňují, pokud někdo pravidla poruší.

Nejvíce připomínané pravidlo - „Když jeden mluví, ostatní poslouchají.“ Děti většinou chtějí sdělit vše hned, a je pro ně těžké počkat, až druhý domluví.

3. Průběh výzkumu

Na pozorování třídy jsem se zaměřila od měsíce září 2010, tedy od začátku školního roku, kdy do mateřské školy přichází nové děti a třída ještě není stmelena. Pozorování jsem prováděla průběžně.

Rozhovor s dětmi probíhal v průběhu měsíce ledna 2011. Předpokládala jsem, že vztahy mezi dětmi ve skupině budou dostatečně rozvinuty a upevněny. Pro rozhovor jsem vybrala místnost určenou pro odpočinek, aby děti při rozhovoru nebyly rušeny. Rozhovor jsem vedla vždy s jedním dítětem a nahrávala jej na diktafon. Děti jsem upozornila, že budou nahrávány, dětem diktafon nevadil a v průběhu rozhovoru neupoutával jejich pozornost. Snažila jsem se otázku formulovat tak, aby jí děti rozuměly a byly schopny na ní odpovědět. Přihlížela jsem k věkovým rozdílům mezi dětmi. Dětem jsem dala dostatečný prostor pro odpověď, a pokud nedokázaly odpověď zformulovat, pokládala jsem jim další doplňující otázky. Rozhovor jsem vedla se všemi dětmi.

4. Popis výsledků pozorování

U jednotlivých členů skupiny popisuji - s kým si převážně hraje, jaké má silné a slabé stránky, jakým způsobem dokáže řešit různé situace (konflikt, sebeobsluha apod.), co přináší pro skupinu, zda se zapojuje do řízených činností, jak mu pomáhám překonávat slabiny.

Kryštof

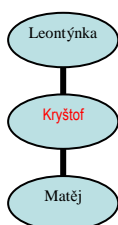
Špatně navazuje kontakty, téměř není vřazen do skupiny. Několikrát se stalo, že byl terčem posměchu. Pro skupinu rád pracuje. Přípravuje ubrousky na stoly, rozlévá čaj při svačině, uklízí pomůcky na cvičení, malování. Pokud dám příležitost pomáhat někomu jinému, začne opět kňourat, fňukat. Je nesamostatný, neustále vyžaduje radu dospělého, je bezradný i v opakujících se situacích. Například, když vylije čaj, čeká, až mu řekneme, že si má vzít hadr a vylitý čaj utřít. Při řízených činnostech není moc pozorný, mám pocit, že nevnímá, co se kolem děje, hraje si s tkaničkou od tepláků, vrtí se a otáčí na židličce. Často vykřikuje, skáče druhým do řeči, a pokud nedostane prostor pro nějaké jeho sdělení, urazí se, začne fňukat.

Možné důvody nezačlenění:

- hraje si především se svojí sestrou Leontýnkou
- má málo příležitostí, aby se více zapojil do spontánních her, protože přichází do MŠ pozdě, většinou v 8.30 hodin, když už se uklízí hračky a domů odchází po obědě
- pokud se zapojí do hry s dětmi, a děti nedělají to, co chce on, začne fňukat, urazí se, žaluje
- velice nepřizpůsobivý, nedokáže se domluvit, navázat s dětmi kontakt, neustále se cítí ukřivděný
- rodinná výchova - maminka za něho všechno dělá, přizpůsobuje se mu

Možné způsoby pro začlenění:

- zapojovat ho do činností, ve kterých musí spolupracovat s ostatními dětmi
- trpělivý a důsledný přístup - neřešit za něho situace, které neumí vyřešit, dát mu prostor pro samostatné uvažování, přemýšlení, aby vyvodil sám kroky, potřebné, k vyřešení problému
- pozitivní hodnocení - pochvala za zvládnutí úkolu, za samostatnost

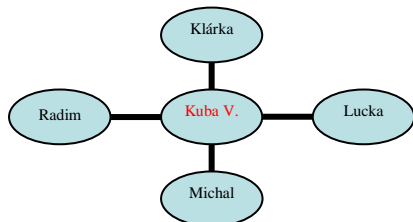

Kuba V.

Má okruh svých kamarádů, jsou to většinou děti stejně staré. Mladší děti do hry nevyhledává. Pokud dojde ke konfliktu, řeší ho většinou ručně, fyzicky. Konflikty vyhledává, schválně děti provokuje. Při hře zaujímá většinou roli souřadnou. Ve hře není moc iniciativní, do hry nevnáší mnoho nápadů, spíše pozoruje a někdy schválně hru kazí. Pokud není s průběhem hry spokojený, nedokáže se s dětmi domluvit, začne například bourat kostky, něco jim vezme apod. Potom se urazí a odejde od nich pryč. Rád hraje stolní hry, většinou chce, abychom mi tety hrály s ním. Do práce pro skupinu se zapojuje, nalévá dětem čaj, rozdává ubrousky apod. Nechce pomáhat mladším dětem. Do řízených činností se zapojuje, většinou pozoruje, poslouchá, není moc aktivní. Dokáže se řídit dle pokynů a pravidel. I pro jeho chování je u dětí (především starších) oblíbený.

Možné důvody začlenění:

- komunikativní
- pracuje pro skupinu, pomáhá

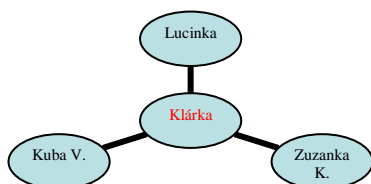

Klárka

Ve skupině velice oblíbená, nekonfliktní. Nejvíce kamarádí s Lucinkou (je to její sestřenice), v tomto vztahu jsou role vyrovnané, souřadné. Obě děvčata se doplňují. Někdy se Klárka chová, jako Lucinky maminka. Radí jí, co si má obléknout, že si má umýt ruce a podobně. Také mladším dětem radí, co mají udělat, pomáhá jim při oblékání, obouvání, stolování. Ve hře se dokáže s dětmi domluvit, podřídit se, přizpůsobit se. Do hry si vybírá děti stejně staré, ale nečiní jí problém hrát si i s dětmi mladšími. Ve skupině zaujímá roli souřadnou. Do řízených činností se zapojuje, je pozorná a nevyrušuje. Je málo aktivní, většinou čeká, až jí vyvolám. Aktivně se zapojuje do plnění společného úkolu a má snahu dětem radit a pomáhat.

Možné důvody začlenění:

- klidná povaha, je hodná, kamarádská, trpělivá
- má velké empatické cítění, dětem pomáhá
- přizpůsobivá, nepřichází s dětmi do konfliktu

Radim

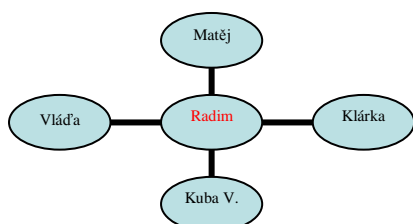
V počátku měl problém začlenit se do skupiny, nevěděl jak s dětmi navázat kontakt. V současné době je ve skupině oblíbený, nevyhledává konflikty, pokud k nějakému dojde, řeší ho slovně. Většinou neumí konflikt vyřešit sám (domluvit se s kamarádem), hledá pomoc u dospělého (objevuje se pláč). Je to například v situacích, když mu někdo nepůjčí hračku, nechce mu dovolit, aby si s ním hrál. Má okruh svých oblíbených kamarádů, většinou stejně starých. Mezi ně patří Matýsek, Kuba V., Klárka, z mladších Vláš'a. Přejímá většinou role podřízené nebo souřadné. Je kamarádský, umí se s dětmi podělit o hračky. Při řízené činnosti spolupracuje, aktivně se zapojuje. Při společné činnosti se s dětmi dokáže domluvit.

Možné důvody problémům se začleněním:

- povahové rysy - nejistý, špatně se přizpůsobuje novým situacím a špatně si zvyká na nové dospělé

Možné způsoby pro začlenění:

- více příležitostí vyzkoušet si vedoucí roli, možnost o něčem rozhodnout - např. při pohybové hře si zvolí kamaráda do hry, zhostí se role řidiče autobusu apod.
- zapojit ho více do práce pro skupinu
- dát mu prostor pro samostatné řešení problémů (konflikt mezi kamarádem)
- pozitivní hodnocení a povzbuzování

Zuzanka K.

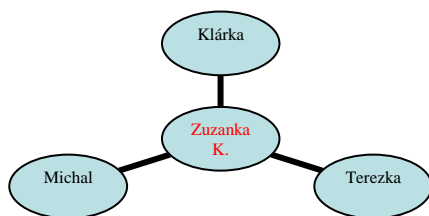
Hodně se ve skupině prosazuje, za každou cenu chce ukázat, že vše umí a zná, chce, aby bylo po jejím. Velice dominantní, málo empatická, ráda dětem poroučí. V počátku její školní docházky se často objevovaly projevy agrese, kterými řešila konflikty. Neřídila se našimi pokyny. Upřednostňuje sebe před ostatními (projev egoismu). Částečně se toto chování upravilo, dokáže se s dětmi lépe domlouvat, zeptá se, zda si s nimi může hrát, více se řídí našimi pravidly. Projevy agrese stále přetrvávají, ale daleko v menší míře. Oblíbené má méně dominantní děti, ve hře se snaží zaujmout roli nadřazenou, vůdčí. Dokáže být i pozorná, přinese mi koš na odpadky, když vidí, že ho potřebuji, připraví Klárce židličku, uvolní místo u stolu. Nezapojuje se do uklízení, přímo se mu vyhýbá, nerada pomáhá dětem s oblékáním. Pomáhá dle nálady. Pomáhat chce při nalévání čaje, utírání stolů po svačině, rozkládání lehátek. Při společných činnostech je aktivní, spolupracuje.

Možné důvody problémů ve vztazích:

- nemá žádné sourozence
- povahové rysy

Možné způsoby pro začlenění:

- nenásilnou formou jí vést k pomoci druhému (mladšímu kamarádovi) a za projevenou snahu jí pochválit (dojít s Honzíkem K. do umývárny, aby si umyl ruce, pomoci mu s oblékáním)
- využít její přednosti, schopnosti - má velice šikovné ruce, ráda vyrábí a skládá z papíru (projevila snahu naučit děti skládat z papíru parník, několik jich vyrobila sama, a dětem rozdala)

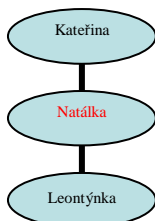

Natálka

Ve skupině se neumí prosadit. Pokud se snaží říci svůj názor a nedostane se jí odezvy, začne plakat, zvýší hlas, vztekat se. Často má jiné představy o společné hře a nedokáže se přizpůsobit. Natálky chování vyvolává v Kristýnce negativní emoce a Natálka se stává terčem jejího útoku. Záleží hodně na jejím momentálním rozpoložení, někdy si špatnou náladu přináší z domova, a ta se promítá do chování k dětem. Ve hře přejímá roli souřadnou i podřadnou. Stává se, že má jiné představy o hře, nedokáže se s dětmi domluvit, vždy reaguje hněvem, dupáním. Pomoc hledá u dospělého. Zapojuje se aktivně do řízených činností, objevují se znovu problémy s komunikací, domlouváním se s dětmi, při plnění společných úkolů. Neudrží dlouho pozornost a vyrušuje (např. při poslechu pohádky, při vyprávění apod.). Je ochotná zapojit se do práce pro skupinu. Dokáže i pomoci mladším dětem, ovšem nemá s nimi moc velkou trpělivost.

Možné způsoby pro začlenění:

- neřešit za ní konflikty s dětmi - dát jí prostor pro samostatné řešení
- trpělivý přístup - pozitivní hodnocení (pochvala) - vyzdvihnout její správné chování
- více jí zapojit do her, ve kterých musí spolupracovat s dětmi - stolní hry, námětové hry (hry na něco)

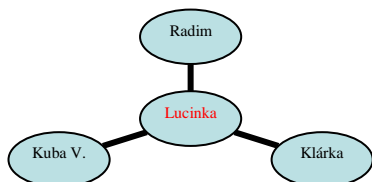

Lucinka

Ve skupině neprůbojná, tichá, přizpůsobuje se ostatním. Nekonfliktní, nepřichází s nikým do sporu. Ve skupině vychází se všemi dětmi, má velkou snahu starat se o mladší. Ve hře zaujímá roli souřadnou, přichází s nápady. Je ochotná, pracuje pro skupinu, pomáhá uklízet hračky ostatním dětem. Hraje si většinou se stejně starými dětmi, bez problémů si hraje i s mladšími dětmi, záleží na konkrétní situaci, hře. Do řízených činností se bez problémů zapojuje, spolupracuje s ostatními, ale není moc iniciativní.

Možné důvody začlenění:

- povahové rysy - hodná, klidná, přizpůsobivá, nekonfliktní
- empatická - pomáhá dětem, které to potřebují, citlivá, trpělivá

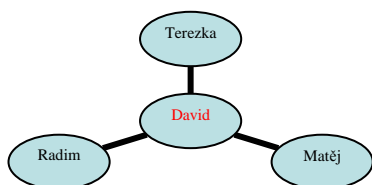

David

Ve skupině je spíše nenápadný, neupoutává na sebe pozornost. Při hře se spíše podřizuje, přizpůsobuje. Většinou zaujímá roli souřadnou nebo podřazenou. Ve skupině se moc neprojevuje, má snahu pro skupinu pracovat. Je ochotný pomoci mladšímu kamarádovi, pomáhá dětem uklízet hračky apod. Konflikty nevyhledává, většinou se s ostatními domluví. Pokud se dostane do konfliktu, řeší ho slovně nebo fyzicky. Hledá pomoc u dospělého. Do řízených činností se zapojuje, není aktivní, čeká, až mu dám sama prostor.

Možné způsoby pro začlenění:

- více ho zapojit v průběhu řízené činnosti - např. při pohybové hře „Na rybáře“ ho zvolit do role rybáře, zvolit ho vedoucím skupiny, rozdat papíry na malování apod.
- často chválit, i za malé pokroky (motivace pochvalou, povzbuzením)

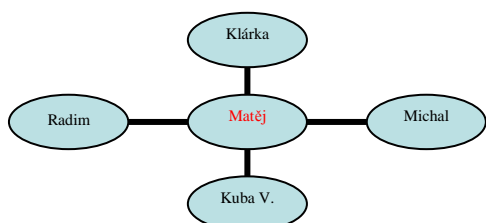
Matěj

Ve skupině oblíbený. Velice snadno navazuje vztahy. Velice iniciativní, ve skupině zaujímá roli vedoucího. Má tendenci vše organizovat (spontánní i řízené činnosti), ke všemu se vyjadřovat. Špatně se přizpůsobuje, nechce se řídit dle pokynů. Má radost, když se podle něho někdo řídí a dělá to, co chce. Konflikty nevyhledává.

Většinou se s dětmi domluví. Pokud se dostane s někým do konfliktu, řeší ho emotivně. Začne fňukat, a tomu, s kým do konfliktu přišel něco zničí, rozbourá apod. Často narušuje řízenou činnost. Např. při pohybové hře se neřídí pokyny, porušuje pravidla, vykřikuje, dělá naschvály. Když je vyloučen ze skupiny, začne dupat, vztekat se. Emoce u něho rychle opadnou a je schopný se omluvit za své chování. Má tendenci se řízené činnosti vyhnout, pokud pro něho není atraktivní. Do hry si spíše volí děti stejně staré. Ve hře zaujímá roli nadřazenou nebo souřadnou. Má plno nápadů, kterými dokáže obohatit hru. Velice pohotový, rád pracuje pro skupinu (uklízí, pomáhá dětem, tetám), nejraději by dělal všechno sám.

Možné důvody začlenění:

- velice komunikativní
- empatický - dokáže pomoci dětem, je vnímavý, ohleduplný, velice citlivý, starostlivý (má dva mladší sourozence - Kubík chodí do MŠ)
- má mnoho nápadů, radí dětem

Kristýnka

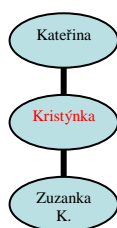
V době, kdy Kristýnka začala MŠ navštěvovat, téměř nemluvila. Měla problém s dětmi navázat kontakt. Chovala se vůči dětem agresivně, měla tendenci děti bouchat, strkat do nich, a to i tehdy, když jí nic nedělaly. Ve skupině nebyla oblíbená, citlivé, málo průbojné děti se jí bály. Neřídila se pokyny učitelek, pravidla porušovala. Její projev byl velmi hlučný (křičela, výskala), a narušoval celkovou atmosféru. Hru dětem nabourávala, vše jim schválně ničila, rozbourala. Nedokázala si s nimi hrát. Toto chování souvisí s opožděným vývojem a vývojem řeči. I přes toto její chování se našly ve skupině děti (Klárka, Lucinka), které se snažily, např. ponaučováním, vysvětlováním, její chování usměrnit. Toto jejich snažení přetrvává. Berou si Kristýnku na starost, když jdeme na procházku (každá, z jedné strany jí drží za ruku - někdy má tendenci utíkat), pomáhají jí při oblékání apod. Její chování k dětem se částečně

upravilo, dochází k méně atakům, avšak agresivní chování stále přetrvává. Pokud se cítí být ukřivděná nebo jí upozorním na její nevhodné chování, jedná emotivně, urazí se a toho, kdo je u ní nejbližší uhodí. Komunikace s dětmi se výrazně zlepšila, slovní zásoba je na dobré úrovni. Při hře problémy stále přetrvávají, její reakce souvisí hodně s její momentální náladou. Chvíli je schopná si s dětmi hrát, a najednou, bez jakéhokoliv podnětu začne hru narušovat (rozbourá postavené molitanové kostky, rozhází nádobí v kuchyňce apod.). Kristýnky chování imponuje Kačenku. Kačenka se jí v mnohém přizpůsobuje (vydává stejné zvuky, odchází od oběda, vzteká se, nechce se řídit dle instrukcí), i když si uvědomuje, že to chování není vhodné a porušuje jím společná pravidla. Děti za mnou samy chodí, zda bych jim nepohlídala nějakou věc, či stavbu, protože musí na WC a bojí se, že jim to Kristýnka vezme nebo zničí. Kristýnka se zapojuje do společenských her (Domino, Pexeso, Člověče nezlob se apod.), většinou hraji společně s dětmi i já a dohlížím na dodržování pravidel. Aktivně se zapojuje do práce pro skupinu. Uklízí hračky, pomáhá připravovat pomůcky na malování, kreslení, nalévá čaj apod. Řízenou činnost většinou narušuje (cvičení, pohybové hry, poslech pohádky apod.), záleží na momentální náladě a jejím zaujetí.

Možné způsoby pro začlenění:

- nejvíce se osvědčilo pozitivní hodnocení - pochvala za vhodné chování a trpělivost, ale důslednost ze strany učitelek - vřelý, empatický přístup, dát najevo náklonnost
- individuální přístup - rozvoj řeči, jemné motoriky
- zapojit jí do práce pro skupinu, do hry ve dvojicích

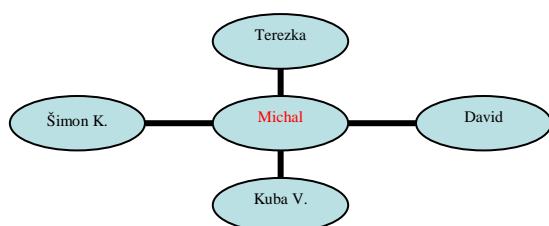
Michal

Ve skupině oblíbený, vztahy navazuje snadno, je kamarádský. Dětem půjčuje své hračky z domova, při hře se s nimi většinou dokáže domluvit. Ve hře zaujímá roli souřadnou. Do hry vnáší nové nápady. Pokud dojde ke konfliktu, řeší ho spíše fyzicky

a emotivně, často se objevuje pláč. Rád se zapojuje do práce pro skupinu, nedělá mu problém pomoci mladšímu kamarádovi. Při řízených činnostech je aktivní, při plnění společného úkolu vynakládá úsilí.

Možné důvody začlenění:

- povahové rysy - kamarádský, citlivý, empatický
- ochotný - dokáže pomoci druhému

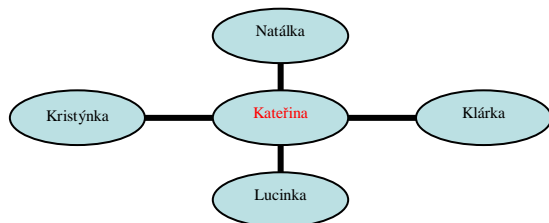

Kateřina

Kontakty navazuje snadno, ve hře zaujímá roli souřadnou. Snadno se zapojí do hry s dětmi. Do hry si většinou volí děvčata. Dochází mezi ní a dětmi ke konfliktům, nedokáže se s nimi domluvit. Konflikty řeší fyzicky (nepřemýšlí a okamžitě reaguje). Ve hře zaujímá roli souřadnou. Napodobuje chování Kristýnky (vydává různé zvuky, ruší děti při odpočinku, odchází od oběda apod.), tím porušuje naše pravidla. Sama od sebe pomáhá mladším dětem, když vidí, že pomoc potřebují. Ochotně pomáhá při uklízení hraček, přípravě nebo úklidu pomůcek na malování apod. Do řízených činností se zapojuje, neudrží dlouho pozornost a činnost narušuje. Odbíhá, lehá si na podlahu, když by měla sedět, neřídí se pokyny. Společný úkol vydrží plnit chvíli, opět malá pozornost.

Možné důvody začlenění:

- je komunikativní, dokáže pomoci dětem, které to potřebují
- dávat jí za vzor vhodné chování - pokud se řídí pravidly, ocenit to pochvalou
- důsledně dbát na dodržování pravidel - pokud např. někomu ublíží, vždy se musí druhému omluvit, když si nějaké hračky rozhází, musí si je uklidit apod.

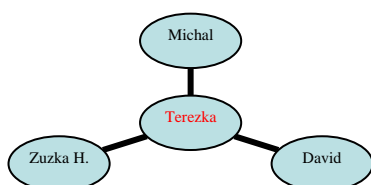

Terežka

Ve skupině velice oblíbená. S dětmi navazuje kontakt bez problémů, dokáže se s nimi domluvit, pěkně je požádat. Ve hře zaujímá roli souřadnou. Snadno se dokáže přizpůsobit ostatním. Je bezkonfliktní, nedává emoce najevo. Pokud jí někdo ublíží, stáhne se do sebe, začne potichu plakat. Sama nepřijde, aby pověděla, kdo jí ublížil, dovídám se to od ostatních dětí. Má krásný vztah s Míšou, chovají k sobě velké sympatie. Chodí všude spolu, dávají si dárečky, navštěvují se doma). Při řízené činnosti spolupracuje, není moc aktivní, spíše poslouchá a pozoruje. Podílí se na plnění společného úkolu. Řídí se pokyny, neporušuje pravidla.

Možné důvody začlenění:

- povahové rysy - hodná, tichá, klidná, přizpůsobivá, citlivá
- pomáhá dětem

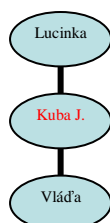

Kuba J.

Do MŠ dochází druhým rokem, až v průběhu tohoto školního roku se začal zapojovat do spontánních her. Pokud se do hry zapojí, zaujímá spíše roli podřadnou. Dětem se přizpůsobuje. Ve skupině se moc neprojevuje, nemá snahu pro skupinu pracovat, neprojevuje žádnou aktivitu, v podstatě dělá to, co ostatní. Do řízených činností se zapojuje, ale vypadá, že je „duchem nepřítomný“. Činnost narušuje, pokouší kamaráda, který je vedle něho nebo se baví. Při plnění společného úkolu většinou neví, co má dělat, pouze sleduje a nezapojuje se.

Možné způsoby pro začlenění:

- při řízené činnosti ho více aktivizovat, volit ho do vedoucí pozice (např. při cvičení ho zvolím vedoucím skupiny)
- více ho zapojit do práce pro skupinu - dát mu na starost např. utírat stoly po svačině, umýt štetce, přinést vodu apod.

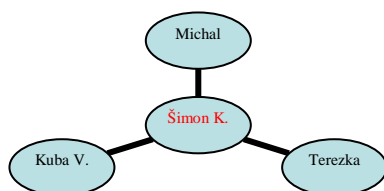

Šimon K.

Ve skupině nevniká. Pokud ráno přijde do MŠ a nejsou ve třídě děti, se kterými si většinou hraje, jen tak postává, a mezi děti nejde. Většinou si vezme nějakou skládku, stavebnici a hraje si u stolu sám. Do společné hry se zapojí až po příchodu „oblíbených“ dětí. Nejvíce se kamarádí s Míšou. Oba bydlí ve stejné vesnici a navštěvují se i doma. Ve hře zaujímá roli souřadnou, ale i podřadnou. Většinou se s dětmi domluví, často jim ustupuje. Konflikty s dětmi řeší fyzicky. Do řízených činností a společných úkolů se zapojuje, není moc aktivní, činnost narušuje mluvením, nedává pozor. Sám od sebe se nezapojuje do prací pro skupinu, pokud se na něho obrátím s prosbou o pomoc, tak pomůže.

Možné způsoby pro začlenění:

- více ho zapojit do práce pro skupinu - uklízení hraček, pomoc kamarádovi

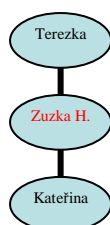
Zuzanka H.

Ve skupině se snaží prosazovat, chce, aby bylo po jejím. Je hodně svá, pokud nemá náladu, špatně se přizpůsobuje. Nechce podat ruku kamarádovi, který stojí vedle

ní, nechce se zapojit do společné činnosti, nechce přijmout pravidla hry apod. Do hry si většinou volí děti stejně staré. Konflikty, neshody s dětmi, řeší emotivně. Používá fyzickou sílu, zvýší hlas, začne se vztekat a pomoc hledá u dospělých. Do řízené činnosti se většinou zapojí, projevuje aktivitu, má snahu odpovídat na otázky, hovořit k tématu.

Možné způsoby pro začlenění:

- jelikož je jedináček (objevují se u ní znaky egoismu), je vhodné jí zapojit do činností, ve kterých se učí respektovat druhé, pomoci druhému apod. - pohybové hry, námětové hry (na něco), podat kamarádovi batůžek, přinést mu kapesník
- pochvala za zvládnutí úkolu, za vhodné chování

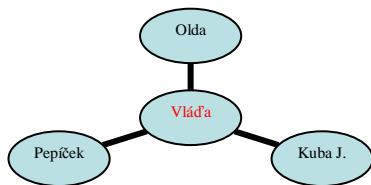

Vlád'a

Patří mezi nové členy skupiny. Rok navštěvoval jinou MŠ. Do skupiny se začlenil bez větších problémů. Jeho největší kamarád je Olda, se kterým sdílí stejný zájem o dinosaury. Vztahy navazuje snadno. Konflikty zkusí řešit sám, pokud se mu to nepovede, hledá pomoc u dospělého. Konflikty řeší emotivně, křikem, plácnutím, pláčem. Ve hře zaujímá roli souřadnou, má snahu zaujmout i roli nadřazenou. Je spokojený, když se někdo řídí jeho radami a pokyny. Aktivně se zapojuje do rozkládání lehátek, zvedá židličky na stoly apod. Velice samostatný, zvládne pomoci i ostatním dětem při oblékání. Při řízených činnostech je velice aktivní, vykřikuje, chce se ke všemu vyjadřovat. Pravidla neporušuje, je schopný řídit se pokyny (např. při pohybových hrách, cvičení apod.).

Možné důvody začlenění:

- zkušenosti z jiné MŠ
- komunikativní, dobře navazuje vztahy, aktivní ve hře a při spolupráci s dětmi

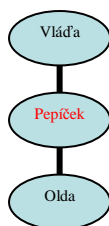

Pepíček

Nový člen skupiny. Začlenění do skupiny probíhalo bez problémů. Bezkonfliktní, dobře navazuje vztahy, s dětmi hezky vychází. K dětem je pozorný, má snahu děti, i mě poučovat, radit. Ze skupiny má oblíbeného Vlášu a Oldu. Děvčata do hry nevyhledává. Ve hře zaujímá roli souřadnou. Dokáže se přizpůsobit a většinou i domluvit. Pokud mu někdo něco bere nebo nechce dát, pomoc hledá u dospělého. Při řízené činnosti je aktivní, rád vypráví o svých zážitcích a zapojuje se do všech činností. Ochotně pomáhá při uklízení, rozdávání ubrousků, umývání štětců apod.

Možné důvody začlenění:

- komunikativní
- ochotný dětem poradit, pomoci
- nevyhledává konflikty

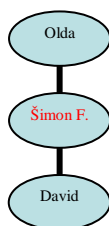
Šimon F.

Nový člen skupiny. Jeho začlenění bylo bez problémů. Některé děti již znal, protože společně s maminkou navštěvoval zahradu MŠ a s dětmi přišel do kontaktu. Jeho největší kamarád je Olda. Do hry s jinými dětmi se zapojuje velmi opatrně, vyčkává, pozoruje a podle situace se zapojí nebo ne. Vyhledává spíše děti stejně staré. Konflikty se učí teprve řešit. Pokud dojde mezi ním a dětmi k neshodě (nechtějí mu půjčit hračku, odstrčí ho od umyvadla apod.), začne se mračit a stáhne se do sebe.

O problému začne hovořit, až když se ho zeptám. Do řízených činností se zapojuje, není aktivní, má problém se podřídit pokynům, přizpůsobit se pravidlům hry.

Možné způsoby pro začlenění:

- více ho zapojit do spolupráce s ostatními - hry ve dvojicích, ve trojicích (stolní hry - domino, pexeso, puzzle, cvičení ve dvojicích), společná práce pro skupinu (srovnat s někým auta v poliče apod.)

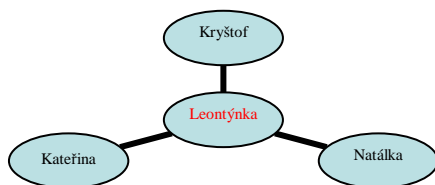

Leontýnka

Patří mezi nové členy skupiny. Do MŠ dochází na 4 hodiny denně. V MŠ má staršího bratra Kryštofa, se kterým si většinou hraje ve třídě. Mezi děti se více zapojuje až na vycházce (na vycházku nechodí se svým bratrem, děti se dělí na mladší a starší). Komunikuje s nimi, domlouvá se, společně si hrají. Stává se, že jí děti chtějí ze společné hry vyloučit. Většinou argumentují tím, že něco neumí (např. skládat puzzle). Buď se rozpláče, nebo si přijde stěžovat. Je velice neprůbojná, snadno se přizpůsobuje. Ve hře zaujímá spíše roli podřadnou. Do společné práce pro skupinu se ochotně zapojuje, uklízí hračky, rozdává ubrousky na stoly apod. Do řízených činností se bez problémů zapojuje, dodržuje daná pravidla, činnost nenarušuje.

Možné způsoby pro začlenění:

- volit jí do rolí, ve kterých vynikne, aby pocítila pocit sounáležitosti se skupinou a cítila pocit uplatnění - všem rozdává papíry na kreslení, svým nápadem ovlivní hru (vymyslí, např. co budou dělat pejsci - děti, kde bude bydlet medvěd, apod.)

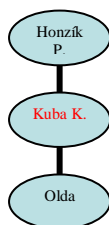

Kuba K.

Nově přichozí. V MŠ má staršího bratra Matěje, který mu velice pomáhal při jeho adaptaci. Všude ho doprovázel, ukazoval a radil mu, co a kam má dát, co udělat. Ze začátku byl velice nesmělý, vůbec se nezapojoval s dětmi do spontánních her ani do řízených činností. Hrál si sám. Děti pouze pozoroval. Pokud jsem ho chtěla do společné činnosti (pohybové hry) zapojit, schoval se pod stůl, rozplakal by se. K nám, tetám měl ostych, moc s námi nekomunikoval. Po půl roce jeho docházení do MŠ se začal zapojovat do spontánních her. Do hry si volí děti stejně staré a především stejného pohlaví. Jeho ostych k nám opadl a sděluje nám své zážitky z výletu, z domova. Chodí za námi, pokud něco potřebuje (zapnout batůžek, pomoci s oblékáním, při stolování apod.). Konflikty nevyhledává, je pozorný k dětem (přinese jim rukavice, čepici, kterou zapomněly u botníku apod.). Začal se více zapojovat do práce pro skupinu, uklízí i ty hračky, se kterými si nehrál, dává židličky na stoly apod. Do řízených činností se zapojuje více, ne vždy. Pomáhá, když ho vezmu já nebo nějaký kamarád za ruku a přivede k ostatním. Zapojuje se i do pohybových her, většinou do těch, které ho nějakým způsobem zaujmou.

Možné způsoby pro začlenění:

- osvědčilo se nechat mu více času pro adaptaci, nepřemlouvat ho do společných činností, nechat to na něm, zda se zapojí nebo ne (nenásilně to zkusit)
- věnovat mu přiměřenou pozornost - nenutit ho do hovoru, když se mu nechce, ale dát mu najevo, že o něm vím (pochválit ho, pohladit) - pomalu navazovat kontakt
- velice se osvědčilo jeho pozitivní hodnocení, povzbuzování, malá odměna v podobě samolepky)

Bára

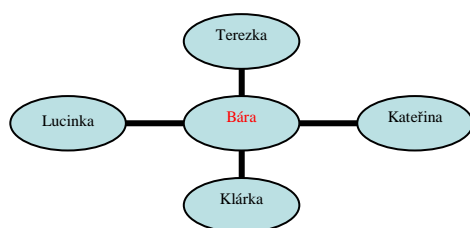
Nový člen skupiny. V MŠ má staršího bratra Míšu. Společně s maminkou vyprovázela a vyzvedávala Míšu z MŠ, měla tedy možnost poznat prostředí MŠ, děti

i nás (tety). Barunka dochází do MŠ pouze na 5 dní v měsíci. I přes to se velice dobře začlenila do skupiny, dokáže bez problému s dětmi navazovat kontakty. Hraje si většinou s děvčaty a dokáže se s nimi domluvit. Zapojuje se do všech činností i řízených, je aktivní, spolupracuje, ale často jí narušuje svým povídáním se sousedem, když se čte pohádka, když dostane slovo někdo jiný, když vysvětlují pravidla hry apod. S chutí se zapojuje do uklízení hraček, je ochotná pomáhat s tím, co je třeba.

Možné důvody začlenění:

- povahové rysy - kamarádská, přizpůsobivá, komunikativní
- vzhledem k tomu, že má sourozence, umí se např. podělit o hračku, při hře s dětmi se domluvit

Honzík K.

Nově příchozí člen skupiny. Vzhledem k tomu, že byl často nemocný, není ještě zcela vřazen do skupiny. Má handicap (opožděný vývoj řeči), děti mu nerozumí, a tudíž špatně s dětmi navazuje kontakt. Má snahu se zapojovat do spontánních her ve třídě i na procházce. Dětem jeho přítomnost nevadí, většinou ho do hry pustí. Např. při pobytu venku se připojil k dětem, které stavěly ohniště, a nosil jim kameny. Je bezkonfliktní, pokud mu někdo ublíží nebo něco např. vezme, objeví se tichý pláč a uzavře se do sebe. Ze začátku docházky se nechtěl zapojovat do některých řízených činností (pohybová hra, cvičení), to již neplatí. Děti, když vidí, že něco potřebuje (rozbalit svačinu, přinést kapesník), tak mu pomohou. Do společné práce nebo společného úkolu se zapojuje, má problém s komunikací, který souvisí s jeho handicapem.

Možné způsoby pro začlenění:

- zařadit hry, které nejsou založeny na mluveném slově (hry sluchové, hmatové)
- rozvoj jemné a hrubé motoriky (včetně mluvidel) - grafomotorická, logopedická cvičení
- morální podpora z mé strany - pochvala, povzbuzení

Honzík P.

Nový člen skupiny. Menší problémy s adaptací, se zvykáním si na nové prostředí. V současné době je vřazen do skupiny. Je komunikativní, s dětmi dokáže navázat kontakt. Hraje si s dětmi stejně starými a stejného pohlaví. Dokáže se s nimi domluvit. Stává se, že děti na něj žalují, že je uhodil, odstrčil apod. Rád děti pokouší. Do řízených činností se zapojuje, ale často vyrušuje, neřídí se pokyny a pravidly. Často to vypadá, že nevnímá, co se kolem děje.

Možné způsoby pro začlenění:

- důslednost při dodržování pravidel - neustále připomínat pravidla a trvat na jejich dodržování (pochvala za vhodné chování)

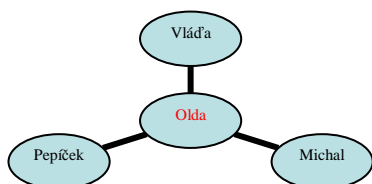

Olda

Je novým, a zároveň nejmladším členem skupiny. Jeho adaptace proběhla bez problémů. Je kamarádský, komunikativní a s dětmi dokáže navázat kontakt. Do hry si volí děti stejného pohlaví. Ve hře zaujímá roli souřadnou. Pro svou aktivitu a zbrkllost, se někdy dostává do konfliktu s kamarádem (strčí do něho, odstrčí ho apod.), děti si pak chodí stěžovat. Dokáže se jim omluvit. Je ochotný zapojit se do společně práce pro skupinu, uklízí hračky, složí ubrus po malování, uklidí papíry apod. Je přizpůsobivý, dokáže se podřídít. Při společných činnostech je aktivní, spolupracuje. Někdy málo pozorný, neví, co má dělat.

Možné důvody začlenění:

- dobrá komunikace - dobře navazuje vztahy
- má stejné zájmy, jako děti ve skupině - zajímá se o dinosaury
- aktivní při práci pro skupinu

4.1 Shrnutí výsledků pozorování

Děti si vybírají kamaráda podle společných zájmů, nebo je ten druhý něčím imponuje. Vláďa kamarádí s Oldou, protože má rád dinosaury jako on. Klárka má stejné zájmy, jako Lucinka (rády si hrají na rodinu, starají se o mladší děti, rády kreslí), společně se doplňují. Kačenku imponuje chování Kristýnky. Kačenka se jí ve všem přizpůsobuje, i když si uvědomuje, že to chování není vhodné a porušuje jím společná pravidla. Výběr kamaráda je ovlivněn také jeho chováním. Podle toho, jakým způsobem se chová k ostatním, je více, či méně oblíbený (viz. Tab. 5). Děti, které dokáží druhému pomoci, domluvit se, podělit se o hračku, které nevyhledávají konflikty a neubližují, jsou samozřejmě oblíbené a děti je vyhledávají do hry. Ve skupině je nejvíce oblíbená Klárka, Kuba V. a Michal. Nejméně oblíbená Bára, Honzík K. a Honzík P. U Bary a Honzika K. tato „neoblíbenost“ nespočívá v jejich nevhodném chování, že by dětem ubližovali. Bára dochází do MŠ pouze na 5 dní v měsíci a Honzík K. s dětmi nedokáže komunikovat díky svému handicapu (opožděný vývoj řeči). Honzík P. je nový člen skupiny, vztahy s dětmi nejsou ještě upevněny, a navíc s dětmi má občas konflikt (bouchá je). Vláďa a Olda, i přes to, že jsou ve skupině novými členy, zaujali v tabulce oblíbenosti vysokou pozici. Je zřejmé, že nezáleží na tom, jak dlouho dítě do MŠ dochází, ale důležité je jeho chování, povahové rysy. Vztahové uspořádání ve skupině je uvedeno v sociogramu (viz. Příloha II).

Z pozorování vyplynulo, že starším dětem nedělá problém hrát si s dětmi mladšími a naopak. Každé dítě má své oblíbené kamarády, a ty si do hry volí. Pokud nejsou v MŠ, z důvodu např. nemoci, hrají si s jinými dětmi. Děti starší i mladší si spolu

hodně hrají při námětových hrách (hra, na něco). Děti si často hrají na „Rodinu“, na „Lékaře“, na „Autobus“ apod. Mezi další společné hry, patří hry konstruktivní (stavebnice SEVA, LEGO, dřevěné kostky, molitanové kostky apod.).

12 dětí ze skupiny si vybírá kamarády stejného pohlaví. Jsou to: Natálka, Kristýnka, Kateřina, Zuzanka H., Leontýnka (pokud si nehraje se svým bratrem, hraje si převážně s děvčaty), Bára, Vláďa, Pepíček, Šimon F., Kuba K., Honzík P. a Olda. Volba kamaráda, dle věku, se u dětí liší (viz. Tab. 6). V tabulce se uvádí, z jaké věkové kategorie si děti kamaráda nejčastěji volí. Dle typu hry a jejich zájmu si však dokáží hrát i s kamarádem jiné věkové kategorie.

Děti při spontánních hrách tvoří menší skupinky po 2, 3, 4, 5 dětech. Záleží na typu hry (viz. Příloha III). Pokud se chce někdo, do již rozehrané hry zapojit, požádají o dovolení. Starší to zvládají bez problémů, ti mladší se to stále učí. Děti mají možnost kamaráda do hry pustit, nebo ne. Např. Klárka s Lucinkou si hrají v kuchyňce a Zuzanka H., která přišla později do MŠ, si s nimi chce hrát. Děti se učí toto rozhodnutí respektovat. Ne vždy se to daří. Některé děti, když vidí, že odmítnutý kamarád je smutný, dokáží své rozhodnutí vzít zpět, a do hry ho pustit (Klárka, Lucinka, Radim, Terežka). Děti nechtějí většinou kamaráda do hry pustit, protože např. neumí skládat puzzle, porušuje pravidla (při stolních hrách - Domino, Člověče nezlob se, pexeso, Husičky apod.), nebo proto, že mají hru rozehranou, a nechtějí do ní už nikoho jiného.

Děti se snaží společně domlouvat o průběhu hry, pokud se domluvit nedovedou, hledají pomoc u dospělého. Při hře musí děti dodržovat společná pravidla. Např. půjčit si hračku, neubližovat si, dodržovat pravidla hry, nekazit hru apod. Děti řeší konflikty různě. Starší děti se snaží konflikt vyřešit nejprve sami domluvou, a pokud neuspějí, hledají pomoc u dospělého. Některé děti volí fyzickou sílu. Je třeba říci, že ve skupině dochází k neshodám mezi dětmi velice zřídka. Podařilo se to díky důslednému dodržování společných pravidel. Chování dětí ovlivňuje, také můj přístup k nim. Zásady mého přístupu k dětem uvádím v příloze (viz. Příloha V).

Děti spolu komunikují a spolupracují nejenom při spontánních činnostech, ale také při činnostech řízených (viz. Příloha IV). Do řízených činností se zapojují všechny děti. Každé dítě projevuje při řízené činnosti jinou aktivitu, a rozdíly jsou i v délce pozornosti. Dle náročnosti zadaného úkolu spolu kooperují děti stejně staré, nebo starší společně s mladšími.

Tab. 5

Seznam dětí dle oblíbenosti	
Jméno	Počet dětí, které si je zvolily za kamaráda
Klárka	6
Kuba V.	6
Michal	6
Lucinka	5
Kateřina	5
Terezka	5
Radim	4
Vlád'a	4
Olda	4
David	3
Matěj	3
Natálka	2
Leontýnka	2
Zuzanka K.	2
Pepíček	2
Kristýnka	1
Kryštof	1
Zuzanka H.	1
Kuba J.	1
Šimon K.	1
Šimon F.	1
Kuba K.	1
Bára	0
Honzík K.	0
Honzík P.	0

Tab. 6

Jména dětí	Se stejně starými	Se staršími	S mladšími
Kryštof	●		
Kuba V.	●		
Klárka	●		
Radim	●		
Zuzanka K.	●		●
Natálka			●
Lucinka	●		
David	●		●
Matěj	●		●
Kristýnka		●	●
Michal		●	●
Kateřina		●	
Terežka		●	
Kubík J.		●	●
Šimon K.	●	●	
Vláďa	●		●
Zuzanka H.	●		
Pepíček	●		
Šimon F.	●	●	
Leontýnka		●	
Kuba K.	●		
Bára		●	
Honzík K.	●		
Honzík P.	●		
Olda	●	●	

- 10 dětí vyhledává stejně staré kamarády
- 1 dítě vyhledává mladší kamarády
- 4 děti vyhledávají starší kamarády
- 4 děti vyhledávají stejně staré a mladší kamarády
- 3 děti vyhledávají stejně staré a starší kamarády
- 3 děti vyhledávají starší a mladší kamarády

5. Výsledky a interpretace rozhovorů

**Vadilo by ti, kdybys ráno přišel (-a) do školky a všechny děti, které s tebou do školky chodí, byly pryč a byly by tady úplně jiné děti? Proč?
Co bys dělal (-a)?**

- Děti většinou odpovídaly, že by jim přítomnost cizích dětí vadila. Na otázku „Proč by ti to vadilo?“ a „Co bys dělal-a?“, některé děti odpovídaly:

Leontýnka: „Byli by cizí, nehrála bych si s nima.“

Kuba J.: „Nelíbily by se mi, nevím, jestli bych si s nima hrál.“

Vlád'a: „Cizí děti do školky nesmí, šel bych pryč.“

Honzík P.: „Nebyl by tady Šimůnek F. Hrál bych si s autem.“(viz. Příloha VI)

- Děti, kterým by přítomnost cizích dětí nevadila, odpovídaly na otázku „Proč by ti to nevadilo?“, „Co bys udělal-a?“ takto:

Kryštof: „Nevím proč. Hrál bych si s nimi“

Kateřina: „Hrála bych si sama.“

Radim: „Hrál bych si sám, neznal bych je.“

- **16 dětí uvedlo, že by jim přítomnost cizích dětí vadila.**

Nejčastější důvody:

- neznaly by je,
- neměly by si s kým hrát
- neměly by kamarády.

15 dětí by si s cizími dětmi nehrálo.

1 dítě by si s cizími dětmi hrálo.

- **8 dětí uvedlo, že by jim přítomnost cizích dětí nevadila.**

5 dětí by si s nimi hrálo

3 děti by si s nimi nehrály

Vzhledem k opožděnému vývoji řeči u Honzíka K., se mi nepodařilo získat potřebné informace.

Chyběl by ti někdo? Proč?

- **Všechny děti uvedly jméno jednoho nebo i více kamarádů.** Na otázku „Proč?“ někteří odpověděly:

Kryštof: „*Matěj, kamarádím s ním.*”

Klárka: „*Lucka a Natálka. Kamarádím s nima, hrajeme si spolu.*”

Kateřina: „*Natálka, protože je moje kamarádka.*”

Radim: „*Matěj a Klárka. Mám je rád.*”

Je ve školce někdo, koho tady nechceš a chtěl (-a) bys, aby chodil někam jinam? Proč?

- **8 dětí uvedlo jméno toho, kdo jim nějakým způsobem ubližuje.**

Kryštof: „*Kristýnka, protože mi ubližuje.*”

Natálka: „*Matěj. Když si s ním chci hrát, Matýsek mě za to bouchne.*”

Olda: „*Honzíka P., bouchá mě.*”

Matěj: „*Kristýnku, protože mě zlobí, bouchá mě.*”

Kristýnka: „*Kuba V., bouchá mě.*”

Michal: „*Kristýnka. Bourá nám, co si postavíme.*”

David: „*Kuba V., bouchá mě. Míša, protože si se mnou nechce hrát na hasiče.*”

Zuzka H.: „*Kristýnka, protože mě pořád bouchá a štípe.*”

Ze všech odpovědí je zřejmé, že většina dětí má pozitivní vztah ke skupině a uvědomují si přítomnost dětí, které s nimi chodí do třídy, jako žádoucí. Každý z nich má ve skupině jednoho nebo i více kamarádů, kteří jsou pro ně důležití a svým způsobem jsou na nich závislí. Děti jsou schopny označit ze skupiny toho, kdo jim ubližuje nebo nějakým způsobem narušuje atmosféru ve skupině a říci své důvody, proč tomu tak je. Toho pak ve skupině nechtějí a stojí o jeho vyloučení. Další odpovědi na otázky uvádím v příloze (viz. Příloha VI).

Závěr

Cílem mé práce bylo zjistit, jak funguje heterogenní třída MŠ jako sociální skupina. Výzkum ukázal, že děti jsou schopné spolu, bez větších problémů, vycházet a spolupracovat. Na začátku školního roku se děti sžívají. Zvykají si na nové děti, poznávají se navzájem. Vztahy nejsou stálé, mění se podle situace, činnosti, zájmu. Učí se respektovat společná pravidla a řídit se podle nich. Nemají je ještě dostatečně osvojená, často je porušují. Díky tomu dochází mezi dětmi k častějším konfliktům.

V průběhu školního roku se vztahy mezi dětmi upevňují a děti mají ve skupině své „oblíbené“ kamarády, které vyhledávají do hry. Avšak, v podstatě si dokáží hrát všichni společně. Společně dokáží i plnit zadaný úkol, spolupracovat. Velký přínos heterogenní skupiny vidím v rozvoji prosociálního chování. Starší děti se učí respektovat ty mladší, pomáhat jim. Jdou jim příkladem, mladší se jim chtějí vyrovnat.

Děti si uvědomují a přijímají všechny členy skupiny, mají k nim vztah. Všimnou si, když někdo ve skupině chybí, a ptají se na důvod jeho nepřítomnosti v MŠ. Naopak, pokud se nějaký člen skupiny často chová nežádoucím způsobem, děti stojí o jeho vyloučení. Děti jsou již schopné pravidla respektovat, dokonce starší děti upozorňují na jejich porušení. Ve skupině se podařilo eliminovat nežádoucí chování, objevuje se minimálně.

Značný vliv na fungování skupiny má učitelka. Můj styl vedení ovlivňuje chování dětí k sobě navzájem, vztahy mezi dětmi. Má vliv na atmosféru ve skupině. Bez mého vedení by skupina nefungovala, rozpadla by se. Je ovšem zapotřebí velké trpělivosti a láskyplné důslednosti. Musím říci, že se mi podařilo s dětmi navázat hezké vztahy.

Věřím, že schopnosti a dovednosti, které se děti naučí v MŠ, při navazování vztahů a vzájemné komunikaci a spolupráci, si ponesou i do dalšího života. Uvědomila jsem si důležité momenty heterogenní skupiny. Daleko více jsem poznala vztahy mezi dětmi, charakteristické vlastnosti dětí. Všechny tyto poznatky považuji za velice důležité a podnětné pro mou další práci.

Použité zdroje

Seznam literatury:

FONTANA, D.: *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997. 383s.
ISBN 80-7178-063-4

HARTL, P.: *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. 774s.
ISBN 80-7178-303-X

HELUS, Z.: *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. 280s.
ISBN 978-80-247-1168-3

HRABAL, V.: *Sociální psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2003. 125s.
ISBN 80-246-0436-1

JANOUŠEK, J.: *Sociální psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
185s. ISBN nevedeno

KOLLÁRIK, T.: *Sociálna psychológia*. Bratislava: SPN, 1993. 194s.
ISBN nevedeno

LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. 343s.
ISBN 80-7169-195-2

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. 322s.
ISBN 80-7178-772-8

ROZSYPALOVÁ, M.: *Psychologie a pedagogika*. Praha: Informatorium, 2003. 186s.
ISBN 80-7333-014-8

ŘEZÁČ, J.: *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. 268s.
ISBN 80-85931-48-6

ŠPAŇHELOVÁ, I.: *Dítě v předškolním období*. Praha: Ml. fronta, 2004. 71s.
ISBN 80-204-1187-9

VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. 522s.
ISBN 80-7188-308-0

VÁGNEROVÁ, M.: *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. 356s.
ISBN 80-246-0841-3

VÝROST, J.; SLAMĚNÍK, I.: *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008. 404s.
ISBN 978-80-247-1428-8

Rámcový vzdělávací program pro předškolní výchovu. Praha: 2006, Výzkumný ústav pedagogický v Praze

Internetové zdroje:

http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/S/Socializace

<http://www.odmaturuj.cz/sociologie/sociologie-2/>

<http://www.odpovedi.cz/otazky/hlavni-rozdil-mezi-slovy-role-a-funkce>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Socializace>

<http://www.bpmd.estranky.cz/clanky/vyvojova-psychologie>

Seznam příloh

Příloha I - Společná pravidla v naší MŠ

Příloha II - Sociogram skupiny

Příloha III - Děti při spontánních činnostech

Obrázek č.1: Děti si hrají se skládkou

Obrázek č.2: Děti si hrají s molitanovou stavebnicí

Obrázek č.3: Děti si hrají „na rodinu“

Obrázek č.4: Kamarádi si pomáhají při kreslení

Obrázek č.5: Děti si staví koleje

Obrázek č.6: Děti si skládají puzzle

Příloha IV - Děti při řízených činnostech

Obrázek č.7: Děti kreslí společný obrázek z pohádky

Obrázek č.8: Děti skládají květiny z barevných víček

Obrázek č.9: Děti třídí květiny podle barev

Obrázek č.10: Děti cvičí ve dvojicích s kamarádem

Obrázek č. 11: Děti při cvičení

Obrázek č.12: Děti při dramatizaci pohádky „Zvířátka pod hříbkem“

Obrázek č.13: Děti „tkají“ pavučinku přátelství

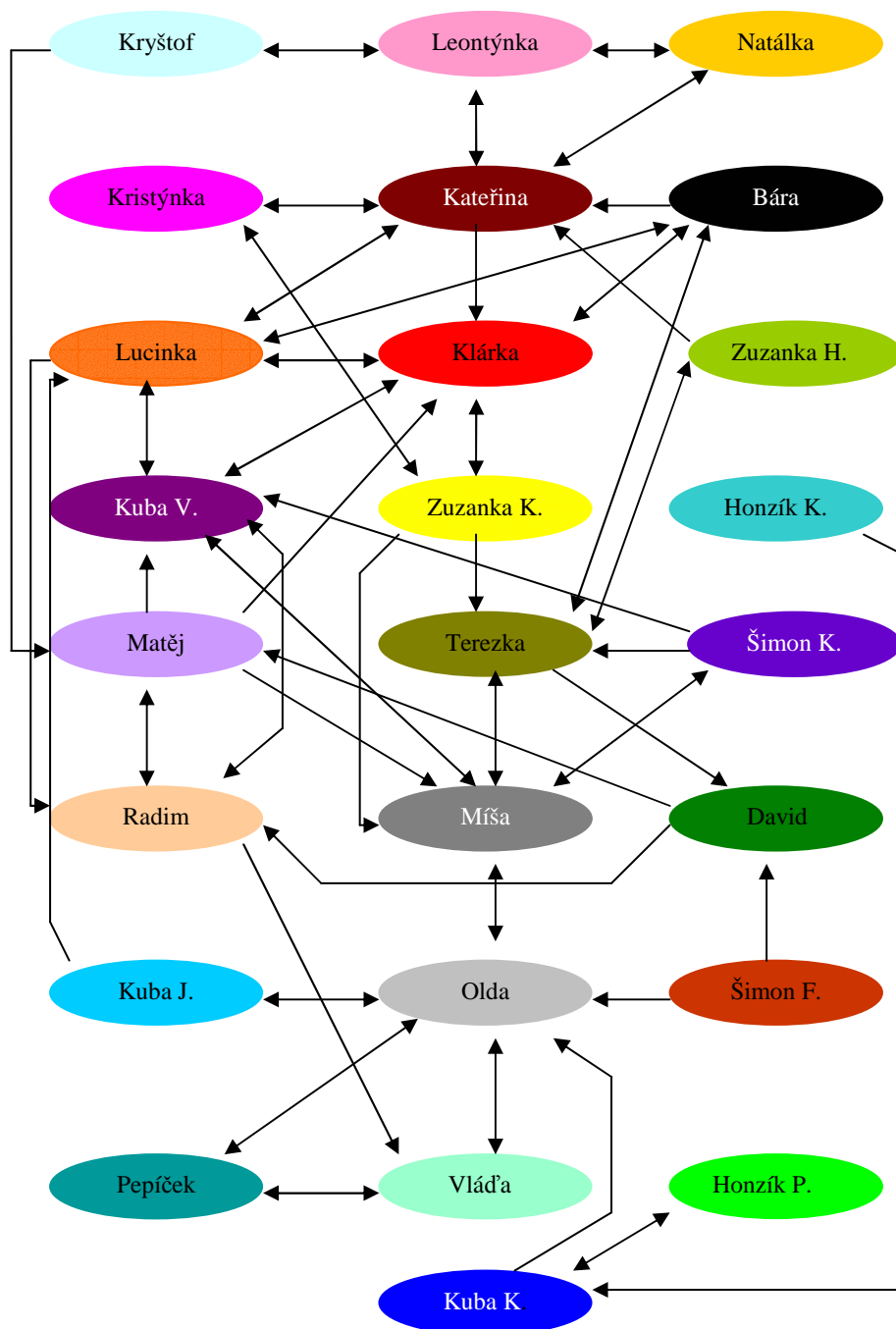
Příloha V - Zásady mého přístupu k dětem

Příloha VI - Interpretace rozhovorů

Příloha I - Společná pravidla v naší MŠ

Příloha II - Sociogram skupiny

Příloha III - Děti při spontánních činnostech

Obrázek 1: Děti si hrají se skládkou

Obrázek 2: Děti si hrají s molitanovou stavebnicí

Obrázek 3: Děti si hrají „na rodinu”

Obrázek 4: Kamarádi si pomáhají při kreslení

Obrázek 5: Děti si staví koleje

Obrázek 6: Děti skládají puzzle

Příloha IV - Děti při řízených činnostech

Obrázek 7: Děti kreslí společný obrázek z pohádky

Obrázek 8: Děti skládají květiny z barevných víček

Obrázek 9: Děti třídí květiny podle barev

Obrázek 10: Děti cvičí ve dvojicích s kamarádem

Obrázek 11: Děti jdou kolem „rybníčka“

Obrázek 12: Děti při dramatizaci pohádky „Zvířátka pod hříbkem“

Obrázek 13: Děti „tkají“ pavučinku přátelství

Příloha V - Zásady mého přístupu k dětem

- 1. děti vnímám jako rovnocenné partnery** – ve třídě platí stejná pravidla jak pro děti, tak pro mne, co chci po dětech, dělám sama
- 2. volím láskyplnou důslednost** - trpělivě připomínám dětem pravidla, upozorňuji na jejich porušení, dodržuji určitý řád (je vhodné řešit stále se opakující situace stejně), např. když vidím, že si děti neuklidily hračky a věnují se jiné činnosti, upozorním je, že je třeba si hračky nejprve uklidit; pokud zjistím, že si někdo neumyl před jídlem ruce, upozorním ho na to, apod.
- 3. věnuji čas seberealizaci dětí** – zajímám se o to, co děti rády dělají, a snažím se to zařazovat do programu (např. dětem, které rády tvoří - kreslí, malují, stříhají, modelují, apod.), umožňuji tuto činnost především v dopoledních a odpoledních hodinách, v rámci spontánních činností (Kristýnka, Zuzanka K., Zuzanka H., Klárka, Lucinka, Radim, Matěj)
- 4. děti mohou vnášet své nápady, zkušenosti do řízené činnosti** - děti navštěvují se svými rodiči různé zájmové kroužky (výtvarný, pohybový), ze kterých nosí nápady a zkušenosti do MŠ. Také přináší nápady z domova. Např. Matěj navštěvuje pohybový kroužek, kde se naučil pohybovou hru a nyní jí hrajeme i v MŠ. Kristýnka nás naučila novou výtvarnou techniku. Stejnou technikou jsme si pak vyrobili v MŠ květinčky.
- 5. vedení k samostatnému řešení problémů** - pokud dojde mezi dětmi ke konfliktu (tahají se o hračku, zbourají stavbu kamarádovi, uhodí někoho, apod.), vedu děti k tomu, aby samy přišly na to, co je špatně, jak by se dala situace lépe vyřešit (děti již většinou vědí a omluví se, kamaráda pohladí, postaví zbouranou stavbu apod.). Některé děti nejsou samostatné v sebeobsluze (neví, že když vylijí čaj, musí ho utřít, když se jim chce smrkat, musí si samy vzít kapesník, pokud se zašpiní, že se mají převléknout apod. Opět nechávám děti, aby na způsob řešení situace přišly samy a vyřešily jí.
- 6. přistupuji ke všem stejně** - nikoho neupřednostňuji, ani nepřehlížím, snažím se všem věnovat pozornost, jakou potřebují
- 7. v komunikaci s dětmi se snažím používat efektivní komunikaci** - dětem místo pokynů dávám informace, např. co potřebuji, že je třeba uklízet,

protože bude oběd apod. Hodně dávám dětem prostor pro spoluúčast a aktivitu („*Co je třeba udělat?*“). Pokud chci, aby děti něco udělaly (vzít si bačkorky, uklidit hračku), volím dvě slova - „*Oldo, bačkory.*“ S dětmi hovořím i o svých pocitech, o tom, jak se cítím, vyjadřuji vlastní potřeby („*Ted' potřebuji ticho, abych mohla někam zavolat.*“).

8. upřednostňuji pozitivní hodnocení, před negativním - chválím děti i za malé pokroky, volím pohlazení, drobnou odměnu (samolepku, obrázek), vždy poděkuji za pomoc (k tomu vedu i děti) - děti umí poděkovat kamarádovi za nalitý čaj, za pomoc při oblékání, za přinesení zapomenuté čepice apod.

9. snažím se děti vést k prosociálnímu chování, k empatii, respektu - aby se kamarádovi uměly omluvit, dokázaly mu nabídnout svou pomoc, chovaly se k sobě ohleduplně - zařazuji do řízených činností aktivity, které tyto schopnosti rozvíjí (*Pavučinka přátelství* - děti posílají v kruhu klubíčko kamarádovi, a říkají důvod, proč je jejich kamarád; *rituály* (děláme je všichni dohromady - děti pociťují sounáležitost s ostatními), např. *Spolu jsme se potkali, Týnom, tánom*. Také se např. vítáme pohlazením. Pohybové činnosti - *Na lišku a kuřátka*; děti se např. musí dostat přes lávku z lesa ven, když začne bouřka (děti se nesmí na lávce strkat, jinak spadnou do řeky, musí pomoci mladším, aby to zvládly); *Mám šáteček mám* (děti chodí se šátkem vně kruhu, po dozpívání písničky se zastaví, rozprostřou šátek před vybraným kamarádem, kleknou si, pohladí se a role si vymění, apod. Pohádky s náměty prosociální - *Zvířátka pod hříbkem* (děti - zvířátka musí ostatní pustit k sobě pod hříbek a zachránit zajíčka před liškou), *O zlé koze*, *O Červené Karkulce*, *O Smolíčkovi*, *O veliké řepě* apod.

Vždy na začátku školního roku pasujeme starší děti na patrony těch mladších dětí a oni jim pomáhají, pokud pomoc potřebují (s obouváním, oblékáním, se stolováním). Velice se nám to osvědčilo.

Příloha VI - Interpretace rozhovorů

Přítomnost cizích dětí by jim vadila:

Zuzanka K.: „*Neměla bych tady svý kamarády, ale hrála bych si s nima.*”

Klárka: „*Neměla bych kamarády. Nehrála bych si s nima, hraji si jinak.*”

Natálka: „*Aby ty děti nějaký auto venku nepřejelo. Nebyla by tady Klárka s Kačenkou. Hrála bych si sama.*”

Kuba V.: „*Neznal bych je, nehrál bych si s nima.*”

Olda: „*Chyběli by mi ty naše, protože je znám. Hrál bych si sám.*”

Matěj: „*Neměl bych kamarády. Vyhnal bych je ven a zavolał bych ostatní.*”

Kristýnka: „*Nebyla by tady Kačenka. Nehrála bych si s nima.*”

Terežka: „*Neměla bych si s kým hrát. Nehrála bych si s nima, hrála bych si sama.*”

Šimůnek K.: „*Neměl bych tady kamarády. Hrál bych si sám.*”

Zuzanka H.: „*Nebyla by tady Terežka. Hrála bych si sama.*”

Kuba K.: „*Nevím. Nehrál bych si.*”

Přítomnost cizích dětí by jim nevadila:

Lucka: „*Našla bych si nový kamarády.*”

Šimon F.: „*Vůbec ne. Hrál bych si s nimi.*”

Michal: „*Budu si s nima hrát.*”

Bára: „*Hrála bych si s Kačenkou. Nehrála bych si s nima.*”

David: „*Když budou hodný, budu si s nima hrát. Našel bych si kamaráda.*”

„Chyběl by ti někdo? Proč?”

Olda: „*Vlád'a, Radim. Jsou to kamarádi.*”

Kuba J.: „*Lucinka, protože se mi líbí.*”

Matěj: „*Radim a Kryštůfek. Pomohli by mi vyhnat cizí děti. Jsou to kamarádi.*”

Kristýnka: „*Natálka, Míša, Kačenka. Hrajeme si spolu.*”

Šimůnek F.: „*Davídek a Olda. Potřebuju, aby mi pomohli. Hraju si s nima.*”

Michal: „*Terežka, protože jí mám rád.*”